

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота бакалавра

за темою «Механізми публічного управління протидії контрабанді в Україні»

Виконала:

студентка групи ПУ22-1
спеціальність 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Веремйова Орина Ігорівна

Керівник: доктор наук

з державного управління,
професор

Антонова Ольга Валеріївна

Рецензент:

Південно-Східна митниця

Начальник управління

боротьби з контрабандою та

порушеннями митних правил

Іванов Андрій Григорович

Дніпро – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет / ННІ	управління
Кафедра	публічного управління та митного адміністрування
Рівень вищої освіти	бакалавр
Спеціальність	281 Публічне управління та адміністрування
Освітня програма	Публічне управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри публічного управління
та митного адміністрування

_____ / Антонова О. В. /
„ ____ ” _____ 2026 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
здобувачу вищої освіти

Веремйовій Орині Ігорівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Механізми публічного управління протидії контрабанді в Україні»

керівник роботи д.держ. упр., професор Антонова О. В.,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по УМСФ
від 20 квітня 2026 року № 303 кс

2.Строк подання здобувачем роботи на кафедру 25.05.2026 – 05.06.2026

3. Вихідні дані до роботи. Кримінальний кодекс України, Митний кодекс України, Державна митна служба України, Конституція України, Кодекс України «Про адміністративні правопорушення», Закон України «Про державний кордон України», Закон України «Про Державну прикордонну службу України», Постанова Кабінету Міністрів України «Про Державну митну службу України», Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», Закон України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії», Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства, Наказ «Положення про Департамент боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями», Порядок здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю, Стратегія розвитку системи управління ризиками у сфері митної справи,

міжнародні стандарти та рекомендації Всесвітньої митної організації (Кіотська конвенція, Стандарти безпеки SAFE), інформація про впровадження системи управління ризиками, звіти про використання технічних засобів контролю, показники роботи інформаційних систем.

4. Зміст роботи (перелік питань для розробки). Зміст поняття «контрабанди», нормативно-правовий механізм забезпечення протидії контрабанді, суб'єкти публічного управління у сфері протидії контрабанді, цифровізація та впровадження інноваційних технологій митного контролю, криміналізація контрабанди товарів як складник адаптації.

•5. Перелік графічного матеріалу: 3 рисунки, 3 таблиці, 1 додаток, що ілюструють ключові аспекти дослідження

6. Дата видачі завдання 05.01.2026-15.01.2026

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи *	Строк виконання етапів роботи	Примітка
	Визначення теми кваліфікаційної роботи	31.12.25	
	Складання змісту роботи, оформлення та затвердження завдання	15.01.26	
	Опрацювання літературних джерел, нормативних документів	до 01.04.26	
	Збір та обробка статистичних і звітних даних	до 01.04.26	
	Проведення розрахунків та аналізу	до 01.04.26	
	Написання вступу	до 01.04.26	
	Написання розділу 1	до 15.04.26	
	Написання розділу 2	до 01.05.26	
	Написання розділу 3	до 15.05.26	
	Підготовка висновків	до 20.05.26	
	Оформлення роботи	до 25.05.26	
	Подання на кафедру електронного варіанту роботи для перевірки на плагіат	до 31.05.26	
	Підготовка тексту доповіді і демонстраційного матеріалу	до 10.06.26	
	Подання на кафедру кваліфікаційної роботи	до 05.06.26	

Здобувач освіти

(підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Веремйова О.І. **Механізми публічного управління протидії контрабанді в Україні**

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2026.

Метою бакалаврської роботи є розроблення напрямів та рекомендацій з удосконалення механізмів публічного управління щодо протидії проявам контрабанди в українській державі.

У роботі розкрито поняття та сутність контрабанди як складного об'єкта публічного управління, що поєднує економічні, правові та безпекові аспекти. Проаналізовано стан нормативно-правового забезпечення протидії контрабанді в Україні та узагальнено зарубіжний досвід державного управління у сфері боротьби з митними правопорушеннями (зокрема досвід США, ФРН, Сінгапуру та Швеції). Окреслено систему суб'єктів публічного управління у цій сфері, включаючи політико-стратегічні, митні, прикордонні та правоохоронні органи, а також оцінено ефективність їхньої взаємодії з міжнародними інституціями.

За результатами дослідження визначено основні шляхи вдосконалення механізмів публічного управління, зокрема через активну цифровізацію митного адміністрування, впровадження інноваційних технологій контролю та розвиток системи «єдиного вікна». Обґрунтовано необхідність подальшої адаптації українського законодавства до стандартів ЄС у частині криміналізації контрабанди товарів та інтеграції національних інформаційних систем до європейського митного простору.

Ключові слова: механізми публічного управління, контрабанда, митна безпека, митний контроль, цифровізація, міжнародне співробітництво, євроінтеграція, криміналізація контрабанди.

SUMMARY

Veremiova O.I. **Mechanisms of public administration for countering smuggling in Ukraine**

Bachelor's qualification thesis for obtaining an educational degree in speciality 281 «Public Management and Administration». University of Customs and Finance, Dnipro, 2026.

The purpose of the Bachelor's qualification thesis is developing guidelines and recommendations for improving public administration mechanisms to combat smuggling in Ukraine.

The concept and essence of smuggling is the complex object of public administration, which combines economic, legal and security aspects, are revealed. The state of regulatory and legal support for countering smuggling in Ukraine is analyzed, and foreign experience of state administration in the field of combating customs offenses (specifically the experience of the USA, Germany, Singapore and Sweden) is summarized. The system of public administration subjects in this area is outlined, including political-strategic, customs, border, and law enforcement agencies, and the effectiveness of their interaction with international institutions is assessed. According to the results of the study, the main ways of improving public administration mechanisms are determined, in particular through active digitalization of customs administration, introduction of innovative control technologies, and development of the « single window » system. The necessity of further adaptation of Ukrainian legislation to EU standards regarding the criminalization of smuggling of goods and the integration of national information systems into the European customs space is substantiated.

Key words: public administration mechanisms, smuggling, customs security, customs control, digitalization, international cooperation, European integration, criminalization of smuggling.

Список публікацій здобувача:

1. *Веремйова О.І., Ковальов В.Г.* Адаптація українського законодавства до стандартів ЄС щодо криміналізації контрабанди товарів: правові проблеми та перспективи. *Світовий досвід публічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності: митна безпека та протидія корупції* : зб. матер. III Міжнар. наук.-практ. конф., 15 трав. 2026 р., м. Дніпро. Дніпро: УМСФ, 2026. 4 стор.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	7
ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ	11
1.1. Зміст поняття «контрабанди». Нормативно-правовий механізм забезпечення протидії контрабанді в Україні	11
1.2. Зарубіжний досвід публічного управління у сфері боротьби з митними правопорушеннями: організаційно-правовий та інституційний механізми	25
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОТИДІЄЮ КОНТРАБАНДИ В УКРАЇНІ	35
2.1. Суб'єкти публічного управління у сфері протидії контрабанді.....	35
2.2. Механізми взаємодії державних органів України із міжнародними організаціями у сфері митної безпеки.....	411
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОТИДІЄЮ КОНТРАБАНДИ	50
3.1. Цифровізація та впровадження інноваційних технологій митного контролю	50
3.2. Криміналізація контрабанди товарів як складник адаптації українського законодавства до стандартів ЄС	566
ВИСНОВКИ.....	622
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	666
ДОДАТОК.....	73

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

БЕБ – Бюро економічної безпеки

КМУ – Кабінет Міністрів України

ВМО – Всесвітня митна організація

ЄС – Європейський Союз

США – Сполучені Штати Америки

ПДВ – Податок на додану вартість

КК України – Кримінальний кодекс України

СУР – Система управління ризиками

СБУ – Служба безпеки України

ДБР – Державне бюро розслідувань

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

СОТ – Світова організація торгівлі

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

НАЗК – Національне агентство з питань запобігання корупції

НБУ – Національний банк України

ЄАІС – Єдина автоматизована інформаційна система

ООН – Організація Об'єднаних Націй

HMRC – Her Majesty's Revenue and Customs

OLAF – Європейське бюро боротьби з шахрайством

SOFICO – провідна міжнародна ІТ-компанія

SAFE – Рамкові стандарти безпеки та полегшення торгівлі

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що проблема контрабанди залишається однією з найбільш складних і масштабних загроз економічній безпеці держави, стабільності публічних фінансів та ефективному функціонуванню системи державного управління. У нинішніх умовах глобалізації, активізації міжнародної торгівлі та розширення транскордонних зв'язків незаконне переміщення товарів через державний кордон набуває нових форм і масштабів. Для України ця проблема є особливо актуальною у зв'язку з геополітичним становищем держави, наявністю протяжного кордону з країнами Європейського Союзу та необхідністю посилення контролю за переміщенням товарів у період воєнного стану. У наукових дослідженнях із публічного управління, митної справи та економічної безпеки дедалі більше уваги приділяють формуванню ефективних механізмів протидії контрабанді, удосконаленню нормативно-правового регулювання та підвищенню інституційної спроможності державних органів.

Водночас сучасні дослідження вказують про наявність низки проблем у сфері протидії контрабанді в Україні, зокрема недостатню координацію діяльності суб'єктів публічного управління, недосконалість правового регулювання, а також потребу в адаптації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу. В умовах євроінтеграційного курсу України та розвитку цифрових технологій особливого значення набуває модернізація механізмів митного контролю, запровадження інноваційних інформаційних систем і посилення міжнародної співпраці у сфері митної безпеки. Саме тому дослідження механізмів публічного управління протидії контрабанді є важливим як теоретична, так і практична точки зору, оскільки спрямоване на виявлення ключових проблем функціонування існуючої системи та обґрунтування напрямів її подальшого вдосконалення.

Визначальними особливостями дослідження механізмів протидії контрабанді в Україні в сфері публічного управління, приділяли увагу багато

дослідників, вчених, професорів та аналітиків у сфері публічного управління та адміністрування, права, митної справи, фінансів, економіки, таких як Р.І. Данів, О.Б. Васильчишин, В.Й. Титор, Н.П. Новак, Є.В. Сердюк, С.С. Куцик, О.С. Юнін, Ю.О. Пацера, К.М. Майстренко, О.Д. Дрозд, М.С. Давидов, В.Г. Бахмат, І.В. Яромій, В.О. Юрченко, І.В. Міщенко, А.І. Гармаш, Д.В. Приймаченко, В.В. Ченцовта інші.

Метою дослідження є обґрунтувати напрями та розробити рекомендації щодо вдосконалення механізмів публічного управління протидії контрабанди в Україні на основі зарубіжного досвіду.

Для досягнення мети дослідження доцільно визначити завдання:

- розкрити поняття та сутність контрабанди як об’єкта публічного управління;
- проаналізувати стан нормативно-правового механізму забезпечення протидії контрабанді в Україні;
- узагальнити зарубіжний досвід публічного управління у сфері боротьби з митними правопорушеннями, визначити можливості його імплементації в організаційно-правовому та інституційному механізми, діючих в Україні;
- охарактеризувати суб’єкти публічного управління у сфері протидії контрабанді та їх повноваження;
- дослідити стан механізмів взаємодії державних органів України із міжнародними організаціями у сфері митної безпеки;
- розробити напрями та практичні рекомендації щодо цифровізації та впровадження інноваційних технологій митного контролю, а також подальшої адаптації українського законодавства до стандартів ЄС у частині криміналізації контрабанди товарів.

Об’єктом дослідження виступає діяльність суб’єктів публічного управління у сфері протидії контрабанді.

Предметом дослідження є механізми публічного управління протидії контрабанді в сучасній Україні.

Методологічною основою дослідження стали такі наукові методи, як: аналіз та синтез застосовані для опрацювання наукових та нормативно-правових джерел; порівняльно-правовий метод використаний для зіставлення національного законодавства та практики протидії контрабанді в Україні з підходами, що застосовуються в інших державах, з метою визначення можливостей використання зарубіжного досвіду; структурно-функціональний метод застосовано для дослідження системи суб'єктів публічного управління у сфері протидії контрабанді та визначення взаємозв'язків між окремими елементами цієї системи, а також для визначення їх ролі та основних функцій; формально-юридичний метод використаний для аналізу чинного законодавства України, яке регулює митну діяльність та боротьбу з контрабандою, а також для з'ясування змісту правових норм у цій сфері.

Джерельною базою роботи стали нормативно-правові документи міжнародних організацій в сфері митної справи, а саме Кримінальний кодекс України, Митний кодекс України, Конституція України, Кодекс України «Про адміністративні правопорушення», Закон України «Про державний кордон України», Закон України «Про Державну прикордонну службу України», Постанова Кабінету Міністрів України «Про Державну митну службу України», Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», Угода СНД «Про вивезення та ввезення культурних цінностей», Закон України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії», Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства, Наказ ДМСУ «Положення про Департамент боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями».

Структура та обсяг дипломної роботи. Логіка проведеного дослідження визначила структуру роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів (шести підрозділів), висновків, списку використаних джерел та додатка. Ілюстративний матеріал складається з 3 рисунків, 3 таблиць. Загальний обсяг роботи становить 77 сторінок. Список використаних джерел налічує 56 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ

1.1 Зміст поняття «контрабанди». Нормативно-правовий механізм забезпечення протидії контрабанді в Україні

Економічна безпека держави визначається низкою чинників, серед яких мінімізація ризиків контрабанди та розбудова ефективної системи протидії митним правопорушенням посідають чільне місце. В Україні вже більше двох десятиліть значна частина зовнішньоекономічних операцій характеризується як контрабандна. Основна загроза такого явища полягає в його тісному зв'язку з корупцією серед посадовців органів державної влади та місцевого самоврядування. Це завдає значних збитків національним виробникам, оскільки нелегальний імпорт продукції послаблює попит на товари українського виробництва, сприяє скороченню виробничих потужностей, знижує конкурентоспроможність підприємств на внутрішньому ринку та змушує їх виходити з нього.

Наслідки контрабанди виходять за межі економічних втрат. Масштабне незаконне ввезення зброї, боєприпасів, ядерних матеріалів чи інших небезпечних речовин створює загрозу життю та здоров'ю громадян. У разі контрабанди культурних цінностей і історичних артефактів країна втрачає свою культурну спадщину. Ситуацію ускладнює географічне положення України та наявність військових конфліктів, які посилюють негативний вплив цього явища на економічний розвиток.

Контрабанда сьогодні становить одну з найбільших загроз національній безпеці держави. Її вплив посилюється діями транснаціональних корпорацій і злочинних угруповань, які використовують незаконні схеми у міжнародній

економічній діяльності. Це призводить до обходу системи оподаткування та суттєвого збільшення внутрішньої тіньової економіки.

Це явище пов'язане з людством протягом століть. Незважаючи на зміну форм і об'єктів незаконного переміщення товарів, суть залишається незмінною – обходження митного контролю. Нині контрабанда залишається однією з найгостріших проблем у сферах міжнародних економічних відносин та правоохоронної діяльності, що вимагає ефективних рішень і постійної боротьби для захисту національних інтересів.

Термін «контрабанда» має італійське походження та утворений від слова «contrabando», яке перекладається як «contra» – проти і «bando» – урядовий указ. У більшості країн світу контрабанда вважається злочином, що закріплено на законодавчому рівні [29].

Термінологічне підґрунтя поняття «контрабанда» в українському правовому полі базується на положеннях Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у запобіганні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства (Україна ратифікувала документ 23.05.2000 р.). Згідно з п. (d) ст. 1 вказаного акта, це явище розглядається як різновид митного шахрайства, що здійснюється через приховане або протиправне транспортування об'єктів через кордон [40].

Водночас вітчизняний законодавець у ст. 201 КК України звужує це поняття до незаконного переміщення специфічних категорій предметів: від зброї та вибухівки до культурних цінностей і спецзасобів для негласного зняття інформації [2]. Варто зауважити, що попри детальну регламентацію контрабанди, категорія «митна злочинність» досі не має законодавчого закріплення. Натомість у Митному кодексі використовується термін «порушення митних правил», який у практичній площині часто ототожнюють із контрабандною діяльністю [7].

Якщо розглядати питання визначення об'єкта контрабанди, слід зазначити, що в науковій літературі воно залишається дискусійним, оскільки серед правників відсутня єдина позиція щодо його змісту [1, с. 158].

Кримінальна відповідальність за контрабанду передбачена статтею 201 Особливої частини Кримінального кодексу України. Вказана норма розміщена у розділі, присвяченому злочинам у сфері господарської діяльності [2]. Виходячи з цього, можна стверджувати, що родовим об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини, пов'язані із забезпеченням належного функціонування господарської діяльності в державі, які перебувають під охороною кримінального закону. Водночас окремі науковці висловлюють іншу позицію, наголошуючи, що контрабанда посягає не лише на економічні чи податкові інтереси, а значною мірою також на відносини, пов'язані із забезпеченням громадської та особистої безпеки [1, с. 158].

У структурі родового об'єкта кримінально-правової охорони традиційно виокремлюють видовий об'єкт. У доктрині поширеною є думка про належність контрабанди до правопорушень, що завдають шкоди фінансово-кредитній системі та бюджетній стабільності держави [3, с. 211]. Проте найбільш дискусійним залишається питання змісту безпосереднього об'єкта цього злочину, якого деякі автори воліють не конкретизувати. Якщо за радянських часів домінуючим було визначення безпосереднього об'єкта через державну монополію на зовнішньоекономічну діяльність, то сьогодні такий погляд вважається застарілим [4, с. 68]. Сучасні наукові концепції розділилися: частина вчених акцентує увагу на дотриманні регламентованого порядку транскордонного переміщення специфічних вантажів і речовин, тоді як інші вбачають об'єкт у сукупності відносин щодо державного контролю за обігом товарів та забезпечення повноти митних надходжень [4, с. 70].

У межах кримінально-правової доктрини окрема увага приділяється категорії факультативного безпосереднього об'єкта. Тобто, суспільні відносини та блага, яким може бути заподіяна шкода під час вчинення правопорушення. Яскравим прикладом є протиправне переміщення предметів, що мають історичну чи художню цінність: у такому разі об'єктом посягання стають суспільні відносини, що забезпечують недоторканність культурного надбання та гарантують право суспільства на доступ до національних скарбів. Важливу

роль у кваліфікації відіграє предмет злочину, який розглядається як факультативна ознака об'єкта і являє собою матеріальне втілення цінностей, на які безпосередньо спрямована злочинна дія. Аналіз змісту статей 201 та 201-1 Кримінального кодексу України дає змогу виокремити розгалужений перелік предметів контрабанди. До них, зокрема, належать об'єкти культурного та історичного фонду (антикваріат, нумізматичні раритети, стародавні рукописи тощо), а також небезпечні сполуки, як-от отруйні, радіоактивні чи вибухові речовини. Крім того, законодавством до цієї категорії віднесено вогнепальну зброю, її вузли та боєприпаси (за винятком окремих мисливських зразків) і спеціалізоване обладнання для негласного зняття інформації. Окрему групу об'єктів становлять лісові ресурси, зокрема пиломатеріали та деревина цінних чи рідкісних порід, експорт яких за межі митної території України обмежений або повністю заборонений нормативно-правовими актами [1, с. 159].

Контрабанда культурних цінностей становить серйозну загрозу для спадщини цілих націй, оскільки порушує цілісність унікальних об'єктів культури та історії. Її небезпека полягає не лише у втраті культурних надбань, але й у руйнуванні фундаменту, на якому будується ідентичність держави. Головна привабливість подібних злочинів криється у величезній вартості таких об'єктів на чорному ринку, що привертає увагу організованих злочинних угруповань[30].

Чорний ринок культурних цінностей символізує темну сторону мистецтва та історії, яка вже поширила свої корені по всій планеті. Ця глобальна мережа зосереджена на незаконному переміщенні, продажу та купівлі реліквій із багатовіковою історією. Наслідки такого бізнесу є руйнівними: підриваються основи цивілізацій, а непоправної шкоди зазнає культурна спадщина як окремих країн, так і усього людства загалом.

Однією з головних особливостей чорного ринку культурних цінностей є його транснаціональний масштаб. Реліквії перетинають державні кордони, змінюючи власників і місце походження. Це значно ускладнює процеси відстеження таких об'єктів та їхнього повернення законним власникам. Згідно з

міжнародними угодами, під час транспортування культурних цінностей власник або уповноважена особа зобов'язані оформити митну декларацію із зазначенням транзиту як мети їх ввезення, докладного опису об'єктів, а також пред'явити дозвіл на вивезення, виданий державною установою країни походження [31].

Отруйні речовини являють собою небезпечні хімічні сполуки або суміші, які при певних умовах можуть загрожувати навколишньому середовищу, тваринам і здоров'ю людей. Їх вплив може призводити до серйозних наслідків, включаючи екологічні катастрофи і загибель живих організмів. Наприклад до таких речовин належать миш'як, ціанід калію, фенол і зміїна отрута. Джерелом отрут можуть бути природні організми (тварини або рослини), а також діяльність людини – створення штучних хімічних продуктів.

Сильнодіючі речовини охоплюють широкий спектр хімічних сполук: від лікарських засобів до побутових і промислових продуктів. Хоча деякі з таких речовин відомі своїми лікувальними властивостями, вони можуть також ставати небезпечними за умови перевищення допустимих доз. До них належать препарати на зразок корвалолу, новокаїну, фурациліну, інсуліну, вітамінів, настоянки прополісу та спиртового йоду. У разі нелегального переміщення великих кількостей подібних речовин через державний кордон передбачена кримінальна відповідальність.

Вибухові речовини – це хімічні сполуки або їх суміші, що здатні до миттєвих реакцій при зовнішньому впливі. Вони супроводжуються виділенням значної кількості енергії, тепла та газів, що робить їх надзвичайно небезпечними [31].

Радіоактивні матеріали ж містять радіонукліди та демонструють специфічну активність, яка перевищує межі норм ядерної і радіаційної безпеки при перевезенні. Недотримання встановлених правил зберігання й транспортування цих матеріалів може призвести до катастрофічних наслідків для природи та людей [32].

Робота з радіоактивними матеріалами супроводжується значними ризиками, зокрема під час їх транспортування. Однією з основних загроз є потенційна можливість використання цих речовин у виготовленні вибухових пристроїв або ядерної зброї. Навіть мінімальні дози опромінення становлять серйозну небезпеку для здоров'я населення, спричиняючи онкологічні захворювання або спадкові мутації. Уран і плутоній є прикладами елементів, які часто асоціюються з виробництвом ядерної зброї. Використання таких матеріалів у військових цілях не лише порушує міжнародне право, але й розглядається як прояв терористичної діяльності. Окрім того, існують радіоактивні ізотопи, наприклад, цезій та кобальт, які широко застосовуються у медицині, наукових дослідженнях, сільському господарстві та промисловості. Проте можливість їхньої утилізації для злочинних цілей також викликає серйозну стурбованість [34].

Ще одним об'єктом незаконного вивезення є зброя, що у контексті українського законодавства визначається як предмети або пристрої, призначені для ураження живих цілей, а також рухомих та нерухомих об'єктів, без інших потенційних застосувань. Контрабанда зброї створює серйозну загрозу безпеці держави та регіону.

Окрім радіоактивних матеріалів і зброї, значною проблемою є також нелегальне перевезення наркотичних речовин. Відповідно до Єдиної Конвенції про наркотичні речовини 1961 року, наркотичними речовинами вважаються будь-які природні або синтетичні засоби, включені у Переліки I та II цього нормативного документа. За незаконне транспортування таких речовин українське законодавство, зокрема стаття 305 Кримінального кодексу України, передбачає позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років [2]. Наркотичні засоби становлять серйозну загрозу для здоров'я людини, оскільки спричиняють сильну залежність, що руйнує життя окремих осіб та їхніх родин. Неконтрольоване споживання часто призводить до фатальних передозувань та серйозних уражень внутрішніх органів. Крім того, наркоторгівля сприяє поширенню організованої злочинності й насильства, стимулює корупційні

процеси та частково фінансує діяльність терористичних організацій, що негативно впливає на стабільність і безпеку країн у глобальному масштабі.

Аналізуючи контрабанду в контексті об'єкта публічного управління, дане поняття доцільно розглядати у двох взаємопов'язаних площинах – економічній та правовій. В економічному аспекті контрабанда охоплює різноманітні види діяльності, пов'язані з незаконним переміщенням товарів і предметів через державний кордон. У цьому розумінні вона виступає складовою тіньової економіки, зокрема її міжнародного сегмента, який включає як кримінальний бізнес, пов'язаний із обігом заборонених або обмежених предметів, так і нелегальну економічну діяльність, що полягає у незаконних операціях із товарами, дозволеними до цивільного обігу.

У правовому вимірі контрабанда розглядається як явище, що має різні форми юридичної відповідальності. З одного боку, вона може виступати злочином, передбаченим кримінальним законодавством, а з іншого – правопорушенням, яке полягає у порушенні митних правил. Водночас практика свідчить, що існування так званої «товарної контрабанди», за яку передбачено адміністративну відповідальність, не завжди має стримувальний ефект. Навпаки, у певних випадках це створює умови для поширення незаконної діяльності, оскільки адміністративні санкції не завжди є достатньо ефективним механізмом протидії таким правопорушенням [6, с. 107].

Так, серед ключових чинників, які сприяють розвитку контрабанди, можна виділити такі, як: недостатня координація між правоохоронними й контролюючими органами України та відповідними структурами сусідніх країн у питаннях обміну інформацією про протидію незаконному переміщенню товарів поза митним контролем або з його приховуванням. Основною причиною цього є відсутність спільної інформаційної бази даних між митними установами України та іноземних держав. Також вагомим фактором є корупція, яка проявляється у сприянні посадовими особами органів державної влади, включаючи правоохоронні й контролюючі структури, фізичним чи юридичним особам під час незаконного переміщення товарів через кордон.

Ще одним значущим аспектом є недосконалість і суперечливість законодавчого регулювання у сфері боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил. Додатково ситуацію ускладнює значна різниця в цінах на окремі категорії товарів на внутрішньому і зовнішньому ринках, а також високий рівень безробіття серед жителів прикордонних районів.

Крім того, розвиток контрабандного середовища та загроза національній безпеці зумовлені такими обставинами:

- недостатнє технічне облаштування кордону, велика кількість неконтрольованих доріг і водних переходів, а також значні відстані між пропускними пунктами по обидва боки кордону;

- втрата контролю над окремими прикордонними територіями внаслідок тимчасової окупації частини України, що створює сприятливі умови для незаконного переміщення товарів;

- проблеми з укомплектованістю кадрів та матеріально-технічним забезпеченням митних органів, податкової служби та інших контрольних структур, які здійснюють контроль на державному кордоні;

- корумпованість як серед співробітників митниці й прикордонної служби, так і серед правоохоронних органів та суддів, що розглядають справи про контрабанду;

- низький рівень ефективності митного контролю міжнародних посилок через їхню надмірну кількість;

- поступове скорочення повноважень правоохоронних органів у сфері протидії контрабанді й порушенням з боку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

- відсутність у чинному законодавстві чітких визначень і вичерпного переліку сильнодіючих і отруйних речовин, разом із неможливістю проведення лабораторного аналізу для їхньої точнішої класифікації, що ускладнює фіксацію таких випадків контрабанди.

Озвучені проблеми вимагають комплексного підходу до реформування законодавства й посилення міжнародної співпраці для більш ефективної боротьби з незаконним переміщенням товарів через державний кордон України.

Організований транскордонний характер контрабандної діяльності свідчить про її високий рівень небезпеки для держави. Оскільки місцем вчинення такого правопорушення є державний кордон, контрабанда безпосередньо посягає на економічну та національну безпеку країни. Державні кордони часто стають лише формальною перешкодою для діяльності організованих злочинних угруповань, а тому ефективна протидія таким проявам потребує активної міжнародної співпраці між суміжними державами, особливо у прикордонних регіонах.

У суспільному сприйнятті контрабанда традиційно розглядається як протиправне та суспільно небезпечне явище, що створює загрозу економічним інтересам держави, громадській безпеці, моральним цінностям суспільства, а також життю і здоров'ю людей. Саме тому одним із можливих напрямів удосконалення кримінально-правового регулювання протидії контрабанді розглядається ідея об'єднання різних її видів у межах однієї норми кримінального закону з чітким визначенням переліку предметів такого злочину. При цьому доцільним вбачається розміщення відповідної статті у розділі Кримінального кодексу України, присвяченому злочинам проти недоторканності державного кордону [6, с. 107].

Дослідники І. Проць та Т. Ямков акцентують увагу на окремому типі контрабанди, а саме – контрабанді дикої фауни[34]. У своїй спільній науковій роботі вони підкреслюють, що завдяки вигідному географічному розташуванню Україна перетворилася на своєрідний транзитний пункт для незаконного перевезення тварин із регіону Середньої Азії та України до інших країн Європейського Союзу. До того ж, недостатній контроль такої діяльності з боку прикордонних, митних і правоохоронних органів став однією з причин, через які нинішній «трафік контрабандних тварин» надзвичайно складно припинити.

Як зазначають екологи, найчастіше в Україну нелегально завозять екзотичних тварин, таких як крокодили, папути та мавпи, у той час як незаконне вивезення включає рідкісні види змій, комах, ящірок, хижих птахів та навіть мисливські трофеї, наприклад зубрів. Одним із кричущих випадків стала ситуація, зафіксована митниками у 2017 році: вони виявили трьох сибірських тигренят, яких перевозили у жахливих умовах – без належного забезпечення водою, їжею та мінімальних санітарних норм.

Науковці роблять висновок, що проблема контрабанди диких тварин залишається надзвичайно актуальною для сучасного українського суспільства. Це значною мірою зумовлено розвиненою комунікаційною інфраструктурою, можливістю збуту тварин через інтернет-платформи та креативністю контрабандистів у пошуку нових способів перевезення. Для ефективного розв'язання цієї проблеми автори наголошують на необхідності запровадження суворої кримінальної відповідальності за злочини такого характеру, а також на встановленні жорстких санкцій для осіб, що займаються незаконним продажем тварин через мережу Інтернет [34, с. 302, 304].

У науковому середовищі поширена тенденція трактувати нелегальну міграцію як специфічний різновид загальної контрабандної діяльності. Зокрема, В. Басай та П. Фріс акцентують на тому, що протиправне переміщення осіб через європейські кордони трансформувалося у «порівняно новий вектор функціонування транснаціональних злочинних угруповань у межах контрабанди» [35, с. 317]. Своєю чергою, Л. Кормич зауважує, що в сучасних українських реаліях роль «об'єкта контрабанди» дедалі частіше відводиться жінкам [36, с. 324]. Досліджуючи феномен торгівлі людьми, О. Кузьменко не лише констатує існування «контрабанди живим товаром», а й формулює власну дефініцію: під цим терміном розуміється таємне та неправомірне переведення нелегальних мігрантів через державну межу третіми особами за умови добровільної згоди самих мігрантів [37, с. 319].

Попри те, що значні масштаби цього явища та його деструктивний вплив на стабільність України вимагають прискіпливої уваги правознавців, таке

діяння не можна ототожнювати з класичним розумінням контрабанди. Порушення режиму державного кордону в контексті переміщення людей має іншу правову природу. З огляду на засадничі правові норми, людська істота в жодному разі не може виступати об'єктом чи предметом злочину в межах контрабанди. Оскільки людина не наділена ознаками товару, її неможливо кваліфікувати як предмет контрабандного переміщення, що є принциповим для розмежування цих складів злочинів.

Ця позиція знаходить підтвердження у твердженні О. Дудорова, який зауважує, що поняття «контрабанда живим товаром» виглядає швидше як публіцистичний термін, аніж правова категорія. Людина не може визнаватися предметом злочину навіть у разі виникнення певних торговельних відносин щодо неї. Дії, які включають незаконні угоди стосовно осіб із метою їх переміщення через державний кордон – як за згодою, так і без неї – для подальшого продажу чи передачі третім особам для специфічних цілей, мають бути кваліфіковані не за статтею 201 Кримінального кодексу України, а за статтею 149 [38, с. 328].

Отже, контрабанда є складним та багатогранним явищем, яке поєднує економічні, правові та безпекові аспекти. Вона посягає на суспільні відносини у сфері господарської діяльності, митного регулювання та національної безпеки держави. Як об'єкт публічного управління контрабанда потребує комплексної протидії з боку державних органів, удосконалення нормативно-правового регулювання та розвитку ефективних механізмів митного контролю. Саме тому формування дієвої системи публічного управління у цій сфері є важливою умовою забезпечення економічної безпеки України та захисту її державних інтересів.

Згідно з положеннями Основного Закону України, фундаментальні засади національної безпеки та механізми підтримання громадського порядку мають встановлюватися виключно на законодавчому рівні [8]. Дана конституційна норма підкреслює пріоритетність чіткої правової регламентації у сфері протидії

нелегальному обігу об'єктів, що становлять підвищену загрозу, зокрема зброї, вибухівки та боєприпасів [9, с. 95].

Аналіз норм кримінального законодавства свідчить, що незаконний обіг зброї охоплює розгалужену систему протиправних діянь – від виготовлення та зберігання до її придбання, збуту або експлуатації. До переліку таких злочинів належать не лише махінації з вогнепальною зброєю (її викрадення, привласнення чи незаконний ремонт), а й контрабандне переміщення засобів ураження через митний кордон. Окрему групу ризиків становлять правопорушення, об'єктом яких є радіоактивні компоненти, вибухові сполуки та інші критично небезпечні матеріали. Крім того, кримінальна відповідальність настає за недотримання встановлених правил поводження зі зброєю, її пошкодження або втрату (якщо вона була видана для виконання службових обов'язків), а також за специфічні злочини, як-от операції зі зброєю масового знищення [2].

Важливим напрямом державної політики у сфері протидії незаконному обігу зброї є удосконалення системи її обліку та контролю. У цьому контексті Міністерство внутрішніх справ України та Національна поліція здійснюють заходи щодо створення та функціонування Єдиного державного реєстру зброї [9, с. 96]. З метою врегулювання правових засад обігу цивільної вогнепальної зброї було розроблено законопроект «Про право на цивільну вогнепальну зброю», який передбачає визначення правового режиму власності на зброю, встановлення прав та обов'язків громадян і юридичних осіб у цій сфері, а також запровадження ефективного державного контролю за її виробництвом, придбанням, зберіганням і використанням [10].

Очікується, що впровадження сучасних механізмів обліку та контролю, зокрема функціонування державного реєстру зброї, сприятиме підвищенню рівня прозорості обігу вогнепальної зброї, посиленню державного контролю та зниженню ризиків її незаконного використання. Це, своєю чергою, стане важливим елементом зміцнення громадської безпеки та протидії контрабанді й іншим видам незаконної діяльності [9, с. 96].

У вітчизняній системі нормативного забезпечення боротьби з контрабандою ключову роль відіграють акти, що встановлюють регламент митного контролю та впровадження інструментів ризик-менеджменту [11, с. 124]. Зокрема, процедури аналізу, оцінювання та подальшої реалізації заходів з управління ризиками, які визначають інтенсивність і методи митних перевірок, закріплені в наказі Міністерства фінансів України від 31 липня 2015 року. Цей документ формує правовий фундамент для роботи системи управління ризиками (СУР – далі), маючи на меті модернізацію роботи митних підрозділів у сфері запобігання правопорушенням, насамперед контрабанді. Завдяки ризик-орієнтованому підходу державні органи отримують можливість оперативно ідентифікувати сумнівні операції та приймати обґрунтовані рішення для припинення порушень чинного законодавства [12].

Ефективне функціонування СУР дозволяє митницям диференціювати форми контролю, виходячи з природи та масштабу потенційних загроз. Так, при виявленні ознак можливої недоплати митних зборів чи податків запроваджується поглиблена перевірка конкретних вантажів, логістичних шляхів або контрагентів. Натомість, якщо чіткі індикатори ризику відсутні, законодавство дозволяє застосовувати спрощений режим оформлення. Отже, управління ризиками є дієвим інструментом державної стратегії у сфері митної безпеки, що сприяє раціональному розподілу ресурсів контролюючих органів та суттєвому підвищенню якості їхньої роботи.

Система правового регулювання боротьби з контрабандою охоплює розгалужений інструментарій адміністративно-правових заходів, які за своєю природою поділяються на примусові та організаційно-правові. У структурі адміністративного примусу традиційно виокремлюють заходи превентивного (попереджувального) характеру, заходи припинення протиправних дій, а також систему адміністративних стягнень [11, с. 125].

Адміністративно-попереджувальні заходи мають на меті недопущення правопорушень у митному просторі. Вони реалізуються через перевірку документації, особистий огляд, інспектування транспортних засобів, багажу та

вантажів згідно з вимогами Митного кодексу України [7]. Крім того, нормативна база дозволяє проведення контрольованих поставок наркотичних і психотропних сполук, а також прихований нагляд за транскордонним рухом товарів для розкриття злочинних схем.

Заходи адміністративного припинення спрямовані на негайне припинення незаконної поведінки. До них належать офіційні вимоги про зупинення протиправних дій, затримання осіб у межах адміністративного провадження, зупинка транспорту, вилучення речових доказів чи документів, а також тимчасове блокування митного оформлення або самого транспортного засобу [11, с. 125-126]. Юридичним фундаментом для таких дій виступають норми Митного кодексу України [7], КУпАП [13], а також профільне законодавство про державний кордон та прикордонну службу [14, 15]. При доведенні факту недотримання митних правил до порушників застосовуються санкції у формі попереджень, грошових штрафів або конфіскації предметів правопорушення разом із засобами їхнього транспортування.

Вагомий внесок у нормативну базу протидії контрабандним проявам вносять заходи організаційно-правового характеру. Вони охоплюють розбудову митної інфраструктури, належне фінансування та технічне оснащення відомств, налагодження координації з іншими державними структурами й органами місцевого самоврядування, а також розширення міжнародного партнерства у митній царині [11, с. 126-127]. Функціональні обов'язки та ключові вектори роботи Державної митної служби України регламентуються відповідним Положенням, що затверджене урядовою постановою [16]. До організаційного інструментарію також належать аудиторські перевірки дотримання норм законодавства, консультативна та роз'яснювальна підтримка бізнесу, проведення митних експертиз, взаємодія з громадським сектором та обмін аналітичними даними з міжнародними інституціями.

Одним із центральних механізмів здійснення митного контролю, закріплених у законодавстві, виступає процедура огляду та повторного огляду вантажів і транспортних засобів. Ці заходи є критично важливими для

верифікації законності транскордонних операцій і дозволяють ефективно виявляти спроби нелегального перевезення товарів, що становить основу стратегії боротьби з контрабандою [11, с. 127-128].

Підсумовуючи, можна констатувати, що нормативно-правовий фундамент протидії контрабанді в Україні формує комплексну систему законодавчих і підзаконних актів. Ці норми регулюють діяльність митних, прикордонних та правоохоронних інституцій, встановлюють регламент митних процедур, визначають санкції за порушення правил перетину кордону та передбачають впровадження адміністративних і організаційних методів превенції контрабандної діяльності.

1.2 Зарубіжний досвід публічного управління у сфері боротьби з митними правопорушеннями: організаційно-правовий та інституційний механізми

Правопорядок є фундаментальною умовою для розвитку держави. Швидкі зміни сучасного світу спричиняють появу нових форм правопорушень, і тому їх ефективна протидія стає одним із ключових завдань української правоохоронної системи. Цей механізм боротьби з правопорушеннями забезпечується численними суб'єктами, більшість із яких мають державний статус, спеціальні повноваження та юридично закріплене призначення [40]. Кожна країна розробляє власні митні та інші законодавчі заходи для запобігання незаконному переміщенню матеріальних цінностей через свої кордони. Вагомість цієї роботи особливо зросла після військової агресії проти України та суттєвого скорочення товаропотоків через її територію [41, с. 31].

Сьогодні Україна стикається з унікальними викликами, зумовленими її історичним минулим та сучасними політичними реаліями. Жодна європейська демократична держава після Другої світової війни не зіштовхувалася з такими обставинами. У той же час наша країна продовжує незламно просуватися на шляху інтеграції до високорозвиненого міжнародного співтовариства. Це

вимагає активного аналізу та впровадження передового досвіду організації діяльності ключових державних та громадських інститутів, включаючи митну сферу. Значущість цього питання підтверджується численними міжнародними угодами України, як двосторонніми, так і багатосторонніми.

У європейських країнах митна система відіграє роль не лише інструменту регулювання зовнішньої торгівлі, але й каталізатора прозорих бізнес-операцій. Успішне функціонування системи є запорукою захисту держави та її громадян від контрабанди, небезпечних товарів і шахрайства. Особливу увагу приділяють забезпеченню справедливого та прозорого оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, яке слугує водночас інтересам національної економіки й підтримці легального бізнесу. Ці принципи відповідають високим стандартам, встановленим у країнах Європейського Союзу, сприяючи поглибленню співпраці та адаптації України до нових реалій міжнародного партнерства [42, с. 39].

На наш погляд, оптимальним початком для аналізу в рамках наукового дослідження є вивчення досвіду Великої Британії. Податкове та митне управління (HerMajesty'sRevenue& Customs, HMRC– далі) було створено у 2005 році згідно з рішенням парламенту як державна установа, яка замінила Службу внутрішніх доходів та Митно-акцизну службу. Воно діє як орган, що не входить до системи міністерств. Стратегічне формування податкової політики у Великій Британії здійснюється Казначейством (Ministry of Money), тоді як HMRC відповідає за практичну імплементацію цих напрацювань.

Основні завдання HMRC включають забезпечення постійного надходження коштів у бюджет країни, підтримку легальної міжнародної торгівлі, захист фінансових, економічних, соціальних та фізичних інтересів держави і адміністрування податкових процесів максимально ефективним, спрощеним і орієнтованим на клієнта способом. Також до функцій належить керування системами соціальних виплат. Серед 72 підрозділів HMRC безпосередньо митними можна назвати 25, серед яких Митне управління та Департамент митної трансформації [45].

Примітним є порівняльний аналіз функціонування митних органів Великої Британії та США, де спостерігаються суттєві розбіжності в пріоритетах. Якщо в американській моделі діяльність митної та прикордонної служби сфокусована передусім на безпековому аспекті (захист від внутрішніх та зовнішніх загроз), а фіскальна складова є вторинною, то в Британії, подібно до китайського досвіду, домінує наповнення державного бюджету. При цьому завдання щодо захисту населення від зовнішніх кримінальних викликів покладено на Національне агентство з боротьби зі злочинністю. Функції, що нагадують американський прикордонний патруль, у Сполученому Королівстві виконує прикордонна служба, яка поєднує імміграційний контроль із протидією контрабанді та адмініструванням митних зборів. Важливою відмінністю є те, що цей орган, як і в КНР, підпорядковується Міністерству внутрішніх справ.

Британська стратегія митної безпеки визначає ключовими ризиками мінімізацію бюджетних надходжень та загрози терористичного характеру. Відповідно, забезпечення фіскальної стійкості стає пріоритетним завданням для всіх інституцій, залучених до охорони митних інтересів держави [44].

Особливий науковий інтерес викликає практика Британського прикордонного управління в частині детекції та запобігання правопорушенням. Ефективність цієї структури підкріплюється діяльністю інституту незалежних перевірок. За результатами моніторингу формуються звіти з прикладними рекомендаціями, які оприлюднюються у відкритому доступі на ресурсі www.independent.gov.uk. Крім того, вагомим інструментом боротьби зі злочинністю виступає розвідка, що дозволяє реалізувати превентивні заходи для недопущення протиправних діянь [46].

Попри наявні досягнення, британська система стикається з серйозними викликами. Згідно зі звітами Європейського офісу з питань боротьби з шахрайством (OLAF), прорахунки в роботі митних органів Великої Британії призвели до масштабних фінансових втрат ЄС, які за чотирирічний період склали не менше 2 мільярдів фунтів стерлінгів. Якщо врахувати недоотриманий податок на додану вартість (ПДВ – далі), то сукупні збитки досягають 5,2

мільярда євро (приблизно 4,5 мільярда фунтів). Основний масив цих втрат пов'язаний із незаконними схемами імпорту текстильної продукції та взуття, що постачалися переважно з Китаю.

Повертаючись до практики Сполучених Штатів Америки у сфері митного регулювання та протидії порушенням митного законодавства, зауважимо, що основним завданням митних органів США є забезпечення митного захисту державного кордону та створення умов для дотримання законодавства під час переміщення товарів через кордон. При цьому їх повноваження поширюються не лише на контроль за виконанням митного законодавства та справляння митних платежів, а й на забезпечення дотримання інших федеральних законів на прикордонних територіях. Основними напрямками діяльності митних органів США є реалізація митного законодавства, контроль за обігом наркотичних засобів, здійснення експортного контролю та протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Однією з ключових особливостей митної системи США є високий рівень автоматизації та комп'ютеризації митної діяльності. Сучасні інформаційні технології дозволяють митним органам оперативно отримувати та аналізувати інформацію про пасажирів, вантажовідправників, імпортерів та експортерів, а також перевіряти наявність правопорушень або невиконаних зобов'язань. Важливим елементом цієї системи є майже повністю електронне декларування товарів із детальним електронним описом вантажів. Завдяки високому рівню автоматизації та використанню сучасних інформаційних систем американська модель митного контролю вважається однією з найбільш ефективних у світі [17, с. 162-163].

Поряд із підходами США, у світовій практиці високу результативність демонструють моделі митного адміністрування Сінгапуру та Швеції, фундаментом яких є концепція «єдиного вікна». У сінгапурській системі взаємодія учасників зовнішньоторговельних операцій із державою відбувається через єдиний спеціалізований орган. Отримана інформація згодом розподіляється між митницею та іншими контролюючими структурами,

зокрема ветеринарними, санітарними, податковими та фінансовими установами.

Аналогічна схема функціонує і в Швеції, проте з тією відмінністю, що первинним реципієнтом даних від представників бізнесу виступає митна служба. Надалі ці відомості за потреби перенаправляються до профільних відомств: служб фітосанітарного та ветеринарного нагляду, податкової адміністрації чи банківського сектору. Запровадження такого алгоритму сприяє суттєвій оптимізації адміністративних процесів, формує комфортне середовище для ведення міжнародного бізнесу та мінімізує корупційні ризики чи передумови для митних злочинів. Зрештою, такий підхід забезпечує стабільне зростання бюджетних доходів та інтенсифікує розвиток національної економіки в цілому [19, с. 174].

Одним із важливих прикладів сучасних практик митного адміністрування є Федеративна Республіка Німеччина. Починаючи з 1 січня 2016 року, у Німеччині впроваджено нову модель організації митних органів, засновану на центральній ролі Вищого федерального органу – Генерального митного управління. Ця структура отримала розширені повноваження відповідно до чинного законодавства, яке надає їй можливості забезпечувати митну безпеку країни.

До компетенції митних органів ФРН входить не лише адміністрування митних платежів та контроль за транскордонним обігом товарів, але й протидія контрабанді наркотичних засобів, тютюнових виробів, алкогольної продукції, зброї та боєприпасів. Важливим напрямом також є боротьба з фінансуванням терористичної діяльності. Окрім цього, останнім часом значну увагу приділяють заходам із боротьби проти нелегальної зайнятості та виявлення фальсифікованих товарів, що намагаються нелегально ввезти до Європейського Союзу [46, с. 123].

Митна служба відіграє важливу роль у боротьбі зі злочинністю, зокрема займається запобіганням і розслідуванням таких правопорушень, як контрабанда наркотиків, зброї, сигарет, тютюнових виробів і фармацевтичної

продукції. Також до її компетенції входять випадки відмивання грошей, порушення у сфері зовнішньої торгівлі, незаконне володіння зброєю, випадки піратства брендів і товарів, шахрайство із субсидіями, ухилення від сплати податків і фінансування тероризму. Подібні завдання значно перевищують можливості звичайних оперативних заходів, що передбачають лише проведення рейдів.

Окрім митного контролю, відомство виконує функції масштабних кримінальних розслідувань. Ці дії включають арешти, допити, обшуки, вилучення та аналіз речових доказів, проведення стеження, прослуховування комунікацій та застосування агентів під прикриттям. Німецька митна інспекційна служба складається з митної кримінальної поліції та восьми підпорядкованих митних інспекційних органів, які розслідують широкий спектр правопорушень – від дрібних до масштабної організованої злочинності. Зокрема, завдання з виявлення контрабанди наркотиків та тютюну виконують співробітники органів митного контролю.

Особливе місце займає діяльність кримінальної міліції митниці, яка виконує функцію центрального органу управління і координує роботу підрозділів митних розслідувань. Відомство також відповідає за адміністративне управління інформаційною системою INZOLL, яка зберігає дані щодо порушень митного законодавства. Розслідування найбільш серйозних злочинів, таких як поширення зброї масового ураження, здійснюється безпосередньо митною кримінальною поліцією.

Під час проведення слідчих заходів співробітники відділів митних розслідувань мають усі процесуальні повноваження згідно з Кримінально-процесуальним кодексом Німеччини. Це дозволяє їм застосовувати широкий спектр методів збору доказів, включаючи телефонні прослуховування, стеження за підозрюваними, фото-та відеозйомку, а також використання засекречених слідчих. Зазначені методи дозволено застосовувати за згодою прокуратури у випадках підтверджених підозр у скоєнні тяжких злочинів. Крім того, митна служба наділена повноваженнями обробляти персональні дані з

метою профілактики потенційної небезпеки, пов'язаної з порушенням митного законодавства, що дає змогу проводити превентивні заходи при виявленні загроз.

В основу діяльності відомства покладено «Закон про відділи митної кримінальної поліції та митні інспекції». У разі доведеного факту контрабанди німецьке законодавство передбачає покарання у вигляді позбавлення волі терміном до п'яти років.

Дослідження досвіду німецьких митних інституцій у царині боротьби з правопорушеннями демонструє низку результативних інструментів, імплементація яких могла б суттєво модернізувати вітчизняну законодавчу базу. Ключовими напрямками тут виступають посилення санкцій у межах адміністративного та кримінального права за недотримання митних правил, а також налагодження системної координації та оперативного обміну даними з іноземними митними службами, насамперед усередині європейської спільноти.

Крім того, критичне значення має забезпечення митних підрозділів сучасним фінансовим та матеріально-технічним ресурсом. Реалізація такої стратегії створює умови для швидкої адаптації до новітніх кримінальних викликів і значно підвищує якість протидії злочинності в митній сфері [18, с. 490].

У цьому контексті варто звернути увагу на досвід Французької Республіки, яка зміцнила засади митного регулювання в умовах інтеграції до загальноєвропейського митного простору. Французьке митне законодавство тривалий час формувалося еволюційно, майже до моменту формування Митного союзу ЄС, при цьому зберігаючи національну ідентичність та характер, не порушуючи основ ринкової економіки. Утримання митного регулювання в рамках державної політики завжди було ключовим пріоритетом Франції, що дозволило накопичити безцінний досвід у сфері загального митного регулювання і впровадження систем, що стали важливими для європейської співпраці.

Централізовані заходи щодо уніфікації митних процедур суттєво вплинули на організацію імпорتنих адміністративних процесів у країні. Під час цього трансформаційного періоду особливої ваги набули Служба фінансового та торговельного ліцензування (SOFICO) та Генеральне управління митних і непрямих податків. Французька митна служба виконує традиційні функції такого типу органів, включаючи збір податків на нафту та її продукти, митні збори ПДВ, специфічні податки на нафтопродукти при ввезенні до внутрішнього ринку, а також контроль над виробництвом і утилізацією таких товарів. Митниці належить значний внесок у державний бюджет – близько 10% його обсягу, з яких половина припадає на всі митні доходи [47].

Особливу увагу в системі французького митного регулювання приділено кільком специфічним функціям, що виходять за рамки простого переміщення товарів через кордон. Серед них варто зазначити регулювання морських суден, оцінку їх водотоннажності та зберігання морських застав. Крім того, митна служба бере участь у морських рятувальних роботах і сприяє захисту локальних виробників через запровадження спеціальних податків, таких як морський акциз для портових департаментів та «податок на колеса» для транспортних засобів.

Франція також стикається з серйозною проблемою імпорту контрафактної продукції, яка породжує численні порушення в галузі інтелектуальної власності. Щоб ефективніше боротися з цією загрозою, міністр економіки та фінансів країни запровадив комплекс заходів, серед яких розробка національного плану протидії контрафакту й модернізація митної організації. Особлива увага приділяється взаємодії з населенням шляхом інформування туристів і споживачів, оцінці збитків від правопорушень, створенню мережі експертів для підтримки компаній у захисті їхніх прав інтелектуальної власності та протидії організованій злочинності в цій сфері.

Корисним для України є досвід Румунії, економіка якої в минулому також мала плановий характер і значною мірою базувалася на державній формі власності. У 1990-х роках у країні розпочалися активні ринкові перетворення,

що супроводжувалися низкою проблем, зокрема недосконалістю законодавства, корупцією, недостатнім технічним оснащенням митних органів і браком кваліфікованих кадрів. Унаслідок цього митні правопорушення набули значного поширення. Однак у подальшому Румунії вдалося суттєво покращити ситуацію, сформувавши багаторівневу систему боротьби з митними правопорушеннями, яка відповідає стандартам Європейського Союзу.

Важливу роль у цьому відіграють належне правове регулювання, ефективні механізми міжвідомчої взаємодії та системний моніторинг діяльності митних органів. Зокрема, аналіз роботи Митної служби Румунії здійснюється на основі статистичних даних та результатів діяльності Румунського національного інституту статистики, що дозволяє прогнозувати тенденції правопорушень і визначати пріоритетні напрями профілактичної роботи.

Досвід провідних європейських країн демонструє важливість впровадження в Україні ефективних митних механізмів, спрямованих на захист від неконтрольованого вивезення товарів та протидію міжнародній системі нелегальної торгівлі. Задля формування такої системи необхідно розробити та затвердити положення щодо автоматичного обміну інформацією та документами, які надаються під час митного оформлення товарів, що перетинають кордон України.

Крім того, слід враховувати, що митні органи виступають ключовою складовою митної системи, а їх реформування має базуватись не на політичній кон'юнктурі, а на положеннях Митного кодексу України. Ці норми повинні відповідати положенням Конституції України, які наголошують, що забезпечення прав і свобод людини є основним обов'язком держави. Регламентація правил переміщення товарів через митний кордон має забезпечувати прозорість і зрозумілість усім учасникам митних процесів, спрощувати формальності, зменшувати корупційні ризики та підвищувати рівень довіри до митної системи.

Наукові дослідження свідчать про наявність у світі ефективної системи запобігання злочинності загалом, а також злочинам, пов'язаним із митною

діяльністю. Проте не завжди досвід інших країн є повністю позитивним. Наприклад, прагнення Великої Британії вдосконалити власні механізми боротьби з митними правопорушеннями потенційно сприяло зростанню аналогічних злочинів у деяких країнах Євросоюзу.

Аналіз міжнародного досвіду дозволяє виділити кілька аспектів, які могли б стати корисними для України:

- підвищення рівня матеріально-технічного забезпечення та фінансування митних органів. Це дозволить оперативніше реагувати на виклики. У Великій Британії, наприклад, розкриття значної частини злочинів забезпечується за допомогою передових технічних засобів і спеціалізованих служб;

- надання митним органам розширених слідчих повноважень, які включають можливість збору розвідувальної інформації, прослуховування підозрюваних осіб, використання відеоспостереження та інших технологій;

- забезпечення ефективної взаємодії та налагодження постійного обміну інформацією між країнами для більш успішної боротьби зі злочинністю у сфері митної торгівлі в рамках міжнародної співпраці;

- розвиток професійної підготовки працівників митних органів та покращення їх соціального й економічного захисту для підвищення професійної мотивації;

- посилення адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення митного законодавства в Україні, що зробить боротьбу з правопорушеннями більш дієвою.

Впровадження цих заходів стане важливим кроком на шляху до всебічної модернізації митної системи України, що дозволить значно покращити її ефективність та адаптуватися до реалій сучасних викликів і загроз. Це сприятиме створенню більш прозорого та ефективного механізму митного контролю, здатного відповідати як внутрішнім, так і зовнішнім вимогам, забезпечуючи одночасно безпеку, економічну стабільність та позитивні умови для міжнародного співробітництва.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОТИДІЄЮ КОНТРАБАНДИ В УКРАЇНІ

2.1 Суб'єкти публічного управління у сфері протидії контрабанді

У контексті протидії контрабанді суб'єкти публічного адміністрування відіграють ключову роль у формуванні та реалізації державної політики у сфері митної та економічної безпеки. У адміністративному праві під такими суб'єктами розуміють органи державної влади, установи, посадових і службових осіб, які наділені повноваженнями здійснювати управлінську діяльність на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Вони реалізують управлінські рішення від імені держави або територіальних громад, забезпечуючи організацію, координацію та контроль публічних процесів, спрямованих на запобігання правопорушенням у митній сфері. Через систему правових, організаційних і економічних механізмів такі суб'єкти здійснюють планування, організацію та контроль заходів, спрямованих на протидію контрабанді, незаконному переміщенню товарів та іншим проявам тіньової економічної діяльності.

Водночас у податковому праві суб'єкти публічного адміністрування також відіграють важливу роль у протидії контрабанді, оскільки вона часто пов'язана з ухиленням від сплати податків і митних платежів. Учасниками відповідних правовідносин виступають держава, податкові органи, платники податків та інші пов'язані особи, зокрема банки, податкові агенти чи представники платників податків. Держава має суверенне право встановлювати податки та контролювати їх сплату, тоді як податкові органи забезпечують реалізацію податкової політики, здійснюють адміністрування податків і контроль за надходженнями до бюджету. Така система правового регулювання

сприяє виявленню незаконних фінансових операцій і створює механізми протидії схемам, пов'язаним із контрабандною діяльністю [20, с. 16-59].

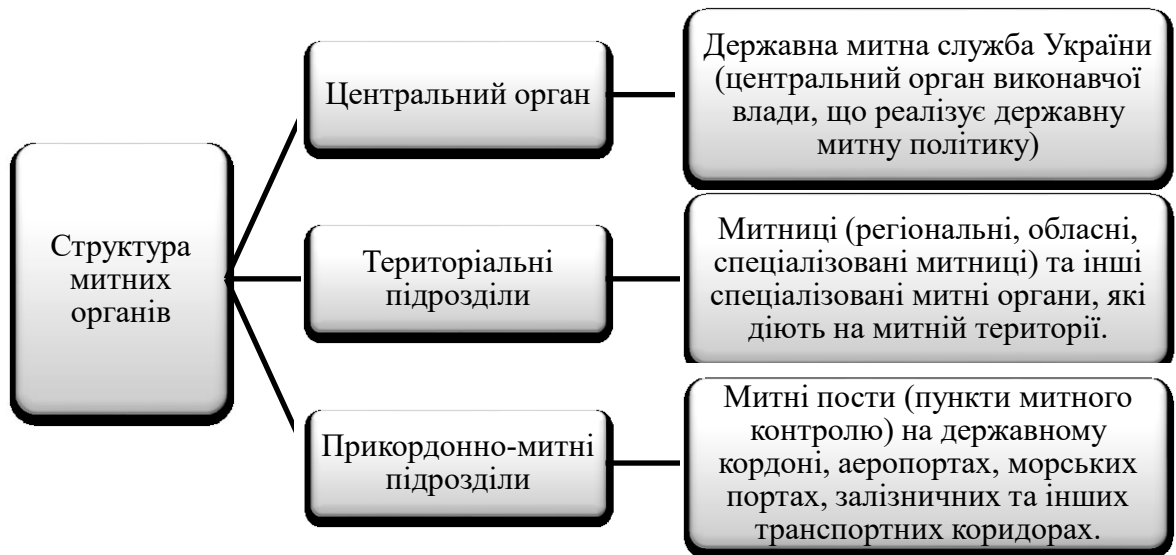
Важливим напрямом у сфері протидії контрабанді є також реалізація державної політики щодо боротьби з тіньовою економікою. Сучасні наукові підходи розглядають її як комплексний процес, який передбачає взаємодію різних суб'єктів публічного адміністрування, чітке розмежування їхніх повноважень і застосування ефективних управлінських інструментів. Основними завданнями такої політики є виявлення тіньових економічних схем, запобігання їх виникненню, удосконалення законодавства та формування сприятливого інституційного середовища для прозорої економічної діяльності. Особливе значення при цьому має забезпечення координації між органами державної влади, що дозволяє підвищити ефективність протидії економічним правопорушенням, у тому числі контрабанді.

Ключова роль у координації публічного адміністрування щодо протидії контрабандній діяльності належить Кабінету Міністрів України. Уряд не лише формує стратегічний вектор державної політики, а й забезпечує злагоджену роботу центральних виконавчих структур у цій царині. У цьому контексті особливої ваги набуває діяльність Міністерства фінансів України. Саме воно відповідає за розробку та впровадження фінансової стратегії держави, курує податкові та митні інституції, а також долучається до створення механізмів боротьби з відмиванням незаконних доходів (рис. 2.1).

Безпосереднім виконавчим органом, що перебуває на передовій боротьби з контрабандою, є митна служба. Робота митників зосереджена на реалізації комплексу практичних стратегій та інструментів, покликаних заблокувати канали потрапляння нелегальної продукції на територію країни.

До ключових методів належать ретельне інспектування транспортних засобів і вантажів на прикордонних пунктах пропуску, застосування передових технологій, таких як рентгенівські сканери та автоматизовані системи для моніторингу перевезень, а також активна співпраця з міжнародними організаціями для обміну розвідувальною інформацією стосовно сучасних

контрабандних схем. Основним завданням цих органів є забезпечення економічної безпеки країни, що передбачає захист найважливіших інтересів суспільства та держави від загроз у сферах економіки та фінансів [56].

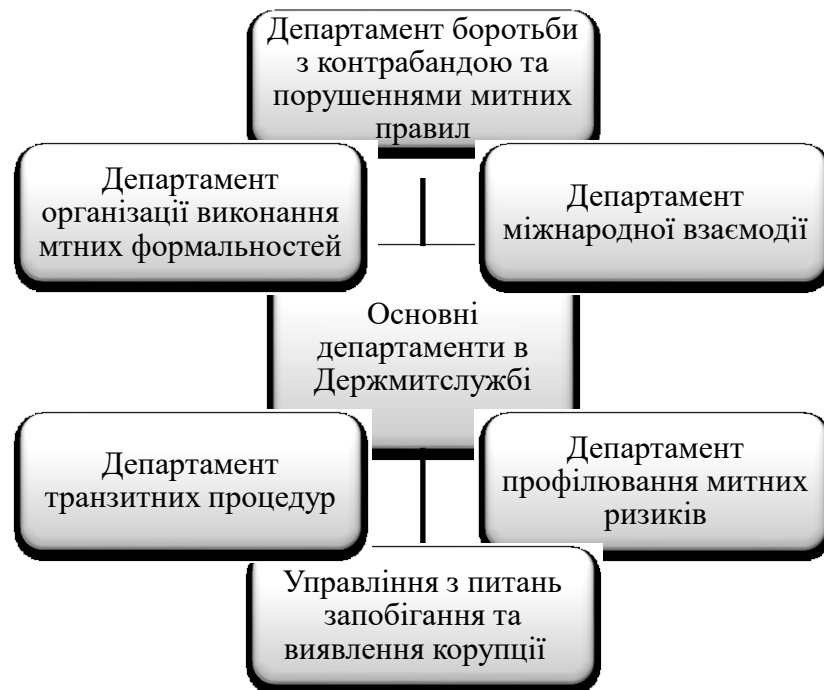

Рис. 2.1. Основні структурні ланки митних органів

Системний підхід до боротьби з контрабандою спрямований на досягнення трьох основних цілей. Перш за все, це контроль над контрабандною діяльністю, що включає виявлення її структури, механізмів здійснення, обсягу, а також викриття організованих злочинних груп. Другою метою є ліквідація і нейтралізація контрабанди. Третя – усунення причин і передумов, що сприяють її виникненню.

Робота митних органів у цій сфері здійснюється в кількох формах (рис.2.2). Адміністративно-правова форма передбачає попередження та реагування на порушення законодавчих норм у галузях митної, податкової, валютної та іншої політики шляхом проведення митного оформлення і контролю, а також тісну взаємодію з іншими держорганами. Адміністративно-процесуальна форма включає перевірки фактів порушення адміністративно-правових норм і митних правил, встановлення винуватців цих порушень, визначення відповідальності та впровадження заходів для мінімізації збитків,

завданих державі. Кримінально-процесуальна форма полягає у порушенні кримінальних проваджень за фактами злочинів, що підпадають під компетенцію митниці, таких як контрабанда або порушення митних правил. Оперативно-пошукова діяльність спрямована на підвищення ефективності митного контролю через виявлення та припинення підготовки до злочинів, встановлення осіб, причетних до порушень, а також з'ясування причин і умов, що сприяють таким діям.

Рис. 2.2. Основні департаменти в Держмитслужбі [47]

Координацію всіх дій із протидії контрабанді здійснює Департамент організації протидії митним правопорушенням. Його діяльність зосереджена на розробці та впровадженні програм і заходів, спрямованих на досягнення конкретних результатів у боротьбі з нелегальним переміщенням товарів, що завдає відчутної шкоди економічним інтересам держави та суспільства [49].

Статус спеціалізованого підрозділу в структурі Держмитслужби має Департамент боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил. У межах наданих йому повноважень він реалізує державну політику у митній сфері на всій території України. Пріоритети діяльності Департаменту

включають здійснення всебічного нагляду за дотриманням норм митного права, а також стратегічне керівництво іншими підрозділами у сфері запобігання контрабандним проявам. Окрім безпосереднього виявлення правопорушень, орган уповноважений організувати внутрішні розслідування та брати участь у загальнодержавних заходах із блокування відмивання тіншових капіталів і протидії фінансуванню терористичної діяльності.

Активну участь у боротьбі з контрабандою також бере Державна податкова служба, яка тісно співпрацює з митницями у цьому напрямі. Її стратегія передбачає впровадження жорсткого моніторингу та створення нормативно-правової бази для забезпечення прозорості зовнішньоекономічної діяльності. Зокрема, служба взаємодіє з митними органами для ретельної перевірки вантажів та застосування сучасних технологій аналізу даних з метою оперативного виявлення й усунення невідповідностей у митних деклараціях.

Значну роль у протидії незаконному переміщенню товарів відіграє Державна прикордонна служба, яка відповідає за контроль і пропуск осіб, транспортних засобів і вантажів через державний кордон України, у тому числі між підконтрольною і тимчасово окупованою територіями. Крім того, прикордонники активно виявляють та запобігають спробам незаконного переміщення товарів за допомогою технічних засобів, таких як рентгенівські сканери, інфрачервоні камери та собаки-шукачі [15; 50]. Права Державної прикордонної служби в протидії контрабанді визначені статтею 20 Закону України «Про Державну прикордонну службу» [15]. Водночас у законодавстві досі відсутнє чітке визначення поняття «контрабанда». Завдання Державної митної служби у цій сфері закріплені в її положенні, однак там також не уточнюється термінологія [49].

Науковці О. І. Хараберюш та О. Р. Авдеєва вказують на критичну потребу в модернізації механізмів взаємодії між правоохоронними структурами, зокрема органами внутрішніх справ, прикордонною та митною службами [50]. Питання ефективної координації є наріжним для успішної боротьби з правопорушеннями на кордоні. Відповідно до приписів Кримінального

процесуального кодексу та профільного законодавства, до системи суб'єктів, що здійснюють безпосередню протидію контрабанді, включено широкий перелік інститутів: Бюро економічної безпеки (БЕБ – далі), Служба безпеки України (СБУ – далі), Нацполіція, Державне бюро розслідувань (ДБР – далі), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ – далі), органи прокуратури, а також митні підрозділи [53]. Окрім зазначених органів, важливими суб'єктами протидії контрабанді є також правоохоронні та контрольні органи, а також Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК – далі) та Національний банк України (НБУ – далі). Їх діяльність спрямована на запобігання фінансовим зловживанням, боротьбу з корупцією та контроль за незаконним рухом коштів, що можуть бути пов'язані з контрабандною діяльністю [21, с. 492-494]. Систему суб'єктів публічного управління у сфері протидії контрабанді наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Система суб'єктів публічного управління у сфері протидії контрабанді

Група суб'єктів	Найменування органу	Основні функції у сфері протидії контрабанді
Політично-стратегічні органи	Рада національної безпеки і оборони України	Визначення загальнонаціональної стратегії захисту державного кордону та економічної безпеки, в т. ч. протидії контрабанді.
Економічно-фінансові органи	Міністерство економіки, Міністерство фінансів	Розроблення митно-тарифної, зовнішньоекономічної та фіскальної політики, регулювання державного митного режиму.
Митні органи	Державна митна служба України (ДМС)	Організація митного контролю, митного оформлення, запобігання та виявлення контрабанди на митних пунктах.
Прикордонні органи	Державна прикордонна служба України	Захист державного кордону, контролю через пункти пропуску, спільне виявлення транскордонної контрабанди.
Безпеківі та контррозвідувальні органи	Служба безпеки України, Бюро економічної безпеки України	Виявлення та припинення організованих контрабандних схем, економічної та корупційної злочинності в митній сфері.
Правоохоронні органи	Прокуратура, підрозділи досудового розслідування	Керівництво та координація досудового розслідування кримінальних справ про контрабанду, внесення правових актів.
Місцеві органи	Обласні, районні та міські державні	Координація місцевих антикорупційних та анти-тіньових програм, реалізація

державної влади	адміністрації	інформаційно-превентивних заходів.
-----------------	---------------	------------------------------------

Отже, система суб'єктів публічного управління у сфері боротьби з контрабандою в Україні включає широкий спектр державних установ, що співпрацюють у митній службі, на кордоні, у правоохоронних структурах та в галузі економічної безпеки.

У підсумку, система суб'єктів публічного адміністрування у сфері протидії контрабанді включає органи виконавчої влади, митні та податкові органи, а також правоохоронні структури. Їх діяльність спрямована на забезпечення митної безпеки, контроль за переміщенням товарів через митний кордон та запобігання незаконній економічній діяльності. Ефективність протидії контрабанді залежить від належної координації їх дій, чіткого розмежування повноважень і налагодження інформаційної взаємодії між відповідними органами.

2.2 Механізми взаємодії державних органів України із міжнародними організаціями у сфері митної безпеки

У сучасних умовах глобалізації міжнародне співробітництво митних органів є важливою складовою забезпечення ефективного функціонування системи митної безпеки держави. Зростання обсягів міжнародної торгівлі, активізація транскордонних економічних зв'язків та розвиток новітніх логістичних технологій зумовлюють необхідність тісної взаємодії митних адміністрацій різних країн. Таке співробітництво передбачає насамперед обмін інформацією між митними органами щодо митної вартості товарів, їх класифікації, країни походження, а також щодо можливих ризиків незаконного переміщення товарів через кордон. Важливе значення має спільна протидія транснаціональній злочинності, зокрема контрабанді наркотичних засобів, зброї, культурних цінностей, а також іншим видам незаконної діяльності, що здійснюються через міжнародні торговельні канали.

Однією з фундаментальних форм міждержавної взаємодії є міжнародне митне співробітництво, що охоплює контакти між країнами, профільними організаціями та іншими суб'єктами. Метою такої діяльності є узгодження національних інтересів та розв'язання спільних викликів у митній галузі на основі загальноприйнятих правових стандартів. У цьому розрізі взаємодія України з глобальними інституціями виступає невід'ємним елементом загальної системи міжнародних митних відносин. Оскільки таке партнерство має комплексний характер і включає різнопланові формати діалогу, діяльність України на міжнародній арені доцільно аналізувати саме крізь призму категорії «міжнародне митне співробітництво».

Головною метою цього виду співпраці є оптимізація правового регулювання та організаційних процесів, спрямованих на впровадження ефективних форм і методів взаємодії між митними адміністраціями різних країн. Окрім цього, важливим аспектом виступає забезпечення узгодженості дій митних і правоохоронних органів з відповідними структурами інших країн у напрямку протидії порушенням митних правил та контрабанді. Міжнародна

співпраця у сфері митної діяльності реалізується через певні форми (рис. 2.3), які визначають рамки, в межах яких здійснюється така взаємодія [54].

Рис. 2.3. Ключові форми міжнародного співробітництва в митній галузі

Таким чином, міжнародне митне співробітництво є важливим інструментом інтеграції та узгодження дій між державами, спрямованим не лише на вдосконалення функціонування митних служб, але й на ефективну взаємодію у глобальному масштабі задля вирішення актуальних викликів сучасності. Форми та напрями взаємодії державних органів з міжнародними інституціями у сфері митної безпеки наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Форми та напрями взаємодії державних органів з міжнародними інституціями у сфері митної безпеки

Форма взаємодії	Загальний зміст стосовно митної безпеки
Міжнародні договори та угоди	Укладення міжвідомчих угод про спільний митний контроль, обмін інформацією, визнання документів між митними адміністраціями.
Спільні операції та моніторинг	Участь у міжнародних операціях WCO, програмах ООН/WCO з контролю контейнерних перевезень, створення спецпідрозділів портового контролю за міжнародною підтримкою
Технічна допомога та реформування	Проекти Olaf, Twinning, інші донорські програми, що підтримують модернізацію митних процедур, інформаційних систем, пунктів пропуску Customs
Обмін інформацією та аналітикою	Обмін даними про ризики, схеми контрабанди, «тіньові» оператори між митними органами України, ЄС, WCO та ін.

Інтеграція України до системи міжнародних конвенцій та багатосторонніх договорів є фундаментальним чинником розбудови ефективної митної взаємодії. Визначальним етапом у цьому процесі стало впровадження норм Кіотської конвенції (про спрощення та гармонізацію митних процедур), яка закладає уніфіковані стандарти здійснення митного контролю. Не менш вагомим є приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту, що дозволяє транспортувати вантажі територіями різних країн за єдиним регламентом. Імплементация положень цих актів не лише наближає вітчизняне законодавство до світових зразків, а й суттєво оптимізує контрольні операції, забезпечуючи високий рівень прозорості у сфері зовнішньої торгівлі.

Зі зростанням міжнародного співробітництва в окремих сферах системи міжнародних відносин дедалі більшого значення набуває взаємодія між державами в межах міжнародних організацій. У сучасних умовах ці організації відіграють ключову роль у зміцненні, розширенні та поглибленні міжнародної співпраці. Вони є основними платформами для діалогу між державами, забезпечуючи необхідну координацію та інституційну підтримку для вирішення складних міждержавних питань. Означені питання часто вимагають оперативного реагування, і таку оперативність можливо забезпечити саме через функціонування постійно діючих інституційних механізмів, якими є міжнародні організації. У їхніх рамках співпраця між країнами набуває сталої інституційної основи.

Значний внесок у цей процес здійснює Україна, яка є активним членом низки впливових організацій, зокрема Всесвітньої митної організації (ВМО), Світової організації торгівлі (СОТ – далі) та Організації Об'єднаних Націй (ООН – далі). Участь у таких міжнародних структурах сприяє її долученню до ключових міжнародних договорів у сфері спрощення та гармонізації національних митних процедур. Особливе значення для України має співпраця з Всесвітньою митною організацією (ВМО – далі), яка виступає важливим інструментом у процесі реформування національного законодавства. Така співпраця дозволяє реалізувати поступові законодавчі зміни з мінімізацією ризиків і витрат, забезпечуючи водночас підґрунтя для сталого економічного розвитку країни.

Активне залучення України до діяльності ВМО та інших профільних міжнародних інституцій виступає фундаментальною передумовою для належної імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань вимагає від держави не лише формальної присутності в міжнародних структурах, а й реальної адаптації національних процедур до європейських та світових стандартів.

Ключова місія Всесвітньої митної організації полягає у мінімізації та поступовому усуненні перешкод у глобальних торговельно-економічних відносинах. Ця мета досягається через:

- гармонізацію митних систем: приведення національних законодавств до єдиного знаменника;
- уніфікацію процесів: створення ідентичних алгоритмів оформлення товарів, що спрощує роботу бізнесу;
- розробку єдиних стандартів: впровадження інструментів (таких як Рамкові стандарти безпеки та полегшення торгівлі SAFE), що базуються на цифровізації та аналізі ризиків.

Завдяки потужній координаційній функції ВМО, вона не просто надає рекомендації, а й здійснює стратегічний вплив на формування митної політики держав-членів. Для України це означає можливість використовувати перевірені світові моделі адміністрування, що безпосередньо сприяє підвищенню інвестиційної привабливості та прискоренню митних операцій на кордоні з ЄС.

Членство України у Раді митного співробітництва ВМО, яке розпочалося 10 листопада 1992 року, стало значущим кроком до інтеграції в глобальні економічні процеси. Така співпраця відкриває перспективи для оптимізації митної системи України відповідно до сучасних міжнародних стандартів, що, своєю чергою, сприятиме покращенню умов зовнішньоекономічної діяльності та зміцненню зв'язків із партнерами на світовій арені.

Після вступу до Всесвітньої митної організації Україна долучилася до семи її міжнародних конвенцій, що мають значний вплив на розвиток митного регулювання країни. Зокрема:

- Конвенція про створення Ради митного співробітництва, укладена 15 грудня 1950 року, до якої Україна приєдналася 10 листопада 1992 року.
- Митна конвенція щодо контейнерів, підписана 2 грудня 1972 року й ратифікована УРСР 22 жовтня 1973 року.
- Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція), укладена 18 травня 1973 року. Попри те, що в

первинному варіанті вона нині не діє, її оновлена версія, підписана в 1999 році як Доповнена Кіотська конвенція, стала правонаступницею.

– Конвенція Найробі – міжнародна угода про взаємну адміністративну допомогу у запобіганні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства, укладена 9 червня 1977 року і ратифікована Україною 11 липня 2000 року.

– Міжнародна конвенція про гармонізовану систему опису та кодування товарів, підписана 14 червня 1983 року. Україна приєдналася до цієї конвенції 26 червня 2002 року.

– Стамбульська конвенція про тимчасове ввезення, укладена 26 червня 1990 року. Її ратифікація в Україні відбулася 24 березня 2004 року.

– Доповнена Кіотська конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур, прийнята 26 червня 1999 року, до якої Україна приєдналася 5 жовтня 2006 року.

Кожна з цих конвенцій відіграла важливу роль у впровадженні міжнародних стандартів і процедур у митну систему України, сприяючи інтеграції країни в глобальний економічний простір.

Однією з важливих форм міжнародного співробітництва в галузі митної справи є участь у міжнародних міжурядових конференціях, які функціонують як колективні органи, що об'єднують держави задля самостійного вирішення питань, пов'язаних із їх цілями та принципами. Такі конференції скликаються для обговорення конкретних проблем і працюють обмежений період без постійних органів, не набуваючи статусу міжнародних організацій чи суб'єктів міжнародного права[54]. У сучасній практиці міжнародні конференції є поширеним інструментом міждержавного співробітництва, основна мета якого – вирішення політичних, економічних, військових та інших актуальних проблем. Як інституційний механізм міжнародного права та відносин вони виникли в другій половині XIX століття. Наразі щороку на різних рівнях міжнародних взаємодій проводиться понад тисячу таких заходів, і, за

прогнозами фахівців, до середини XXI століття їхня кількість може досягти близько 50 тисяч.

Особливу увагу слід звернути на те, що розбіжності в назвах подібних заходів (конференція, конгрес, нарада, зустріч тощо) зазвичай не мають суттєвого юридичного значення. Водночас, як правовий інститут, міжнародні конференції мають чимало спільного з міжнародними організаціями: по-перше, вони об'єднують представників різних країн; по-друге, для забезпечення координації їхньої роботи створюються допоміжні органи, такі як комітети чи комісії; по-третє, ці структури діють відповідно до правил, узгоджених державами-учасницями. Основною ж відмінністю залишається тимчасовий характер конференцій на відміну від постійної природи міжнародних організацій.

Варто підкреслити, що всі форми міжнародного співробітництва, зокрема й у сфері митної справи, тісно переплетені. Наприклад, міжнародні договори можуть слугувати основою для створення міжнародних організацій, тоді як діяльність останніх часто призводить до підписання нових угод. Те саме стосується й результатів роботи багатьох міжнародних конференцій, кульмінацією яких нерідко стає укладення важливих міжнародних договорів.

Водночас важливим чинником підвищення ефективності діяльності митних органів є комплексна взаємодія не лише на міжнародному, а й на національному рівні. Зокрема, значну роль відіграє співпраця між різними органами державної влади, правоохоронними структурами, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадськістю. Така взаємодія сприяє своєчасному виявленню порушень митного законодавства, удосконаленню механізмів митного контролю та формуванню прозорого середовища для ведення зовнішньоекономічної діяльності. У таблиці 2.3 наведено правову основу взаємодії згідно з Митним кодексом України (таблиця. 2.3).

Поєднання міжвідомчої координації, активної співпраці з бізнесом і громадськістю, а також міжнародного партнерства формує комплексну систему забезпечення митної безпеки держави. Саме синергія цих елементів дозволяє

зміцнити інституційну спроможність митних органів, підвищити ефективність їх діяльності та забезпечити належний рівень захисту економічних інтересів держави в умовах сучасних глобальних викликів [22, с. 217].

Таблиця 2.3

Правова основа взаємодії (за Митним кодексом України)

Форма міжнародної взаємодії	Згідно з міжнародними договорами дозволяється...
Створення спільних пунктів пропуску	Організовувати єдині митні майданчики разом з митними органами інших держав.
Спільний митний контроль	Проводити митний контроль у одному пункті пропуску представниками митних органів різних держав.
Узгодження процедур та взаємне визнання документів	Застосовувати узгоджені митні процедури, визнавати митні документи та повідомлення між митними органами України та інших держав.
Спільні заходи з протидії контрабанді	Проводити спільні операції з метою запобігання, виявлення та припинення контрабанди та порушень митних правил.

У сфері митної безпеки розвиток співробітництва між Україною та Європейським Союзом поступово перейшов від формального запозичення європейських норм до формування реальних механізмів практичної взаємодії. Якщо на початковому етапі основна увага приділялася гармонізації українського законодавства із правом ЄС, то нині співпраця набуває більш комплексного характеру та передбачає створення спільних інституційних інструментів координації політики, моніторингу та обміну інформацією. Важливим чинником такого розвитку стало набуття Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу, а також активна цифровізація митних процесів і необхідність ефективного реагування на сучасні загрози, пов'язані з транскордонною злочинністю та контрабандою.

Практика співпраці свідчить, що найбільш результативними напрямками взаємодії стали цифровізація митних процедур, розвиток інформаційного обміну, а також посилення кібербезпеки митних систем. У цих сферах досягнуто не лише нормативної сумісності, але й поступової інтеграції національних і європейських механізмів контролю. Водночас зберігаються

певні виклики, зокрема у сфері регулювання цифрових платформ, інформаційної безпеки та протидії незаконному переміщенню товарів через кордон. У зв'язку з цим виникає потреба у впровадженні нових підходів до регулювання, які враховують сучасні ризики та забезпечують баланс між відкритістю економічних процесів і необхідністю гарантування митної безпеки.

Важливе значення для ефективності такого співробітництва має інституційний аспект. Результативність взаємодії залежить не лише від наявності відповідної нормативно-правової бази, але й від рівня професійної підготовки фахівців митної сфери, розвитку системи обміну досвідом з європейськими партнерами та формування практики застосування законодавства відповідно до європейських стандартів. Це передбачає модернізацію системи підготовки кадрів, удосконалення механізмів моніторингу та впровадження сучасних інформаційно-аналітичних технологій у діяльність митних органів [23, с. 24-25].

У підсумку, міжнародне співробітництво є важливим елементом забезпечення митної безпеки України, оскільки сприяє обміну інформацією, гармонізації законодавства та впровадженню сучасних механізмів митного контролю. Активна взаємодія з міжнародними організаціями та інституціями Європейського Союзу, а також розвиток цифрових інструментів митного адміністрування підвищують ефективність протидії контрабанді й іншим видам транснаціональної злочинності та сприяють інтеграції України до європейського митного простору.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОТИДІЄЮ КОНТРАБАНДИ

3.1 Цифровізація та впровадження інноваційних технологій митного контролю

Успішність протидії контрабандним проявам в Україні безпосередньо корелює з рівнем імплементації інноваційних технологій та інтелектуальних інструментів у повсякденну практику митних органів. Перехід до використання високотехнологічних рішень дозволяє не лише якісно модернізувати систему контролю, а й мінімізувати вплив суб'єктивного «людського фактору», що є критично важливим для зміцнення національної безпеки.

Сучасна епоха глобальної цифрової трансформації докорінно змінює архітектуру митної справи. Завдяки впровадженню комплексних систем автоматизації – від електронного документообігу до інтелектуальних модулів управління ризиками та автоматизованого розмитнення – митні органи отримують принципово нові можливості для оперативного аналізу та обробки великих масивів даних. Фактично, митні процедури опинилися в епіцентрі технологічної революції, яка трансформує не лише технічний інструментарій контролю, а й саму філософію роботи спеціалістів та систему інформаційного супроводу зовнішньоекономічних операцій.

Впровадження цифрових сервісів у діяльність митної служби України виступає стратегічним вектором реформування всієї системи. Використання цифрових рішень сприяє побудові прозорого, динамічного та клієнтоорієнтованого механізму адміністрування. Це, у свою чергу, формує позитивний імідж державних інституцій та створює максимально сприятливий клімат для легального бізнесу. Розбудова моделі «електронної митниці» дозволяє:

- оптимізувати часові витрати на здійснення митних формальностей;
- нівелювати зайві адміністративні перепони;
- посилити нагляд за транскордонним рухом товарів без створення черг на кордонах

Важливим завданням у цьому напрямі є автоматизація митних процесів, що передбачає активне використання сучасних інформаційних систем і технологій. Цифровізація митної сфери сприяє прискоренню митного оформлення товарів, спрощенню взаємодії між державними органами та бізнесом, а також підвищенню ефективності боротьби з митними правопорушеннями. У цьому контексті впровадження передових міжнародних практик та сучасних ІТ-рішень є важливим чинником розвитку митної політики України та її інтеграції у світовий економічний простір.

Особливе значення цифрова трансформація митної системи має у процесі європейської інтеграції України. Запровадження сучасних інформаційних технологій у митній сфері розглядається як важливий елемент наближення української митної системи до стандартів Європейського Союзу. Реалізація ІТ-реформи у митній службі спрямована на створення ефективною цифровою інфраструктури, що забезпечує спрощення митних процедур, прискорення міжнародної торгівлі та поглиблення економічного співробітництва з країнами ЄС.

Одним із ключових елементів сучасної цифровізації митної діяльності в Україні є Єдина автоматизована інформаційна система (ЄАІС – далі) Державної митної служби. Розвиток цієї системи відбувається на основі стратегічних документів у сфері інформаційних технологій і враховує вимоги Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. ЄАІС інтегрує низку функціональних підсистем, спрямованих на забезпечення електронного митного оформлення та налагодження ефективного інформаційного обміну. Серед ключових компонентів системи – автоматизована система митного оформлення «Центр», автоматизовані платформи територіальних органів,

електронна транзитна система та загальнонаціональний інформаційний вебпортал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі».

Діяльність цих підсистем забезпечується сучасною технічною інфраструктурою, до складу якої входять центри обробки даних, серверне обладнання, центральні бази даних, автоматизовані робочі місця, відомча комунікаційна мережа та інші програмно-технічні рішення. Завдяки цій цифровій інфраструктурі вдалося створити ефективну систему обміну інформацією, що об'єднує митні органи, державні інституції та міжнародних партнерів. Це відіграє важливу роль у підвищенні ефективності митного контролю, а також у боротьбі з контрабандою, сприяючи водночас прозорості й безперервності процедур [24, с. 364-365].

Цифровізація митного адміністрування в Україні є важливим напрямом модернізації державного управління та наближення національної митної системи до європейських стандартів. Використання цифрових технологій у митній сфері сприяє підвищенню прозорості процедур, прискоренню митного оформлення товарів, зменшенню адміністративного навантаження на бізнес та покращенню взаємодії між державними органами й учасниками зовнішньоекономічної діяльності. Запровадження електронного документообігу, автоматизованих систем аналізу ризиків, електронних сервісів та принципу «єдиного вікна» дозволяє оптимізувати митні процедури й підвищити ефективність контролю за переміщенням товарів через митний кордон.

Разом із тим процес цифрової трансформації митного адміністрування супроводжується рядом викликів. Серед них можна виокремити недосконалість нормативно-правової бази, яка не завжди відповідає швидкому розвитку інформаційних технологій та вимогам Європейського Союзу, а також недостатній рівень технічного забезпечення митних органів і нестабільність окремих інформаційних систем. Додатковими проблемами є обмежена інтеграція баз даних державних органів, недостатній рівень цифрової підготовки працівників митної служби та суб'єктів зовнішньоекономічної

діяльності, а також ризики кіберзагроз і несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів.

Практичні результати цифровізації митної сфери вже сьогодні демонструють її важливе значення для підвищення ефективності державного контролю та протидії митним правопорушенням. Запровадження електронного документообігу, автоматизованих систем митного оформлення та принципу «єдиного вікна» сприяло суттєвому скороченню часу, необхідного для здійснення митних процедур. Завдяки автоматизації значної частини процесів зменшилася кількість паперових документів, спростилося взаємодія між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та державними органами, а також підвищилася оперативність прийняття управлінських рішень.

Важливим результатом стало й зниження впливу людського фактора на окремі етапи митного контролю. Автоматизований розподіл митних декларацій, використання електронних сервісів та систем управління ризиками дозволяють мінімізувати суб'єктивність під час здійснення митних формальностей і сприяють зменшенню корупційних ризиків. Водночас цифрові інструменти забезпечують більш якісний моніторинг переміщення товарів через митний кордон та створюють додаткові можливості для виявлення порушень митного законодавства.

Позитивний ефект цифровізації проявляється також у підвищенні прозорості діяльності митних органів. Електронна фіксація основних процедур та накопичення інформації в єдиних базах даних забезпечують належний рівень простежуваності митних операцій, що ускладнює використання незаконних схем переміщення товарів і сприяє посиленню контролю за зовнішньоекономічною діяльністю. У результаті цифрові технології стають не лише інструментом спрощення митних процедур, а й важливим засобом зміцнення митної безпеки та підвищення ефективності боротьби з контрабандою.

Подолання зазначених проблем потребує комплексного підходу, що передбачає вдосконалення законодавства у сфері митного адміністрування,

модернізацію технічної інфраструктури митних органів, розвиток кадрового потенціалу та зміцнення системи кібербезпеки. Важливим напрямом також є інтеграція українських інформаційних систем з міжнародними митними платформами, зокрема використання електронних транзитних систем і сучасних інструментів обміну митною інформацією. Значну роль у цьому процесі відіграє співпраця з міжнародними партнерами та залучення технічної допомоги для впровадження інноваційних рішень у митній сфері [25, с. 392-395].

Окремої уваги заслуговує розвиток міжнародних цифрових механізмів митного контролю, які сьогодні є одним із ключових інструментів протидії контрабанді та митним правопорушенням. У сучасних умовах ефективність роботи митних органів дедалі більше залежить не лише від внутрішніх інформаційних систем, а й від можливості оперативного обміну даними з митними адміністраціями інших держав. Саме тому важливим напрямом модернізації митної служби України стало впровадження Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS – далі).

NCTS є єдиною електронною системою, яка використовується країнами-учасницями Конвенції про процедуру спільного транзиту та забезпечує супровід товарів на всьому маршруті їх переміщення. Приєднання України до Конвенції у 2022 році стало важливим кроком на шляху гармонізації національної митної системи з європейськими стандартами. Завдяки використанню NCTS митні органи отримали можливість здійснювати електронний обмін інформацією з митними службами десятків європейських держав, що значно підвищило рівень контролю за міжнародними перевезеннями та сприяло оперативному виявленню потенційно ризикових операцій.

Важливою перевагою системи є принцип «одна декларація – одна гарантія», який дозволяє здійснювати транзитне переміщення товарів між країнами-учасницями за єдиним електронним документом. Такий підхід не лише спрощує міжнародну торгівлю для добросовісного бізнесу, а й суттєво

ускладнює використання фіктивних документів та інших схем незаконного переміщення товарів через кордон. Крім того, цифровий супровід вантажів забезпечує прозорість транзитних операцій і створює додаткові можливості для моніторингу ризиків у режимі реального часу.

Не менш перспективним напрямом розвитку митного контролю є використання технологій штучного інтелекту та аналізу великих масивів даних (Big Data). Сучасні алгоритми здатні автоматично аналізувати інформацію про маршрути перевезень, митну вартість товарів, історію діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та інші показники. Це дозволяє своєчасно виявляти нетипові або підозрілі операції, які можуть свідчити про спроби ухилення від митного контролю чи здійснення контрабанди. Використання таких технологій дає можливість митним органам зосереджувати ресурси на перевірці найбільш ризикових вантажів, не створюючи зайвих перешкод для законної торгівлі.

Отже, цифровізація разом із активним впровадженням інноваційних технологій у процеси митного контролю займають провідне місце в сучасній модернізації митної системи України. Завдяки застосуванню прогресивних інформаційних та технологічних рішень вдається досягти вагомих результатів у підвищенні прозорості процедур митного регулювання, зменшенні часу на оформлення товарів і значному посиленні митної безпеки країни. Проте успішна цифрова трансформація митних процесів неможлива без комплексного підходу до вирішення ряду ключових аспектів. Це, зокрема, передбачає адаптацію та покращення правової бази для інтеграції інновацій, створення та постійне вдосконалення технічної інфраструктури, системне підвищення рівня цифрових знань і навичок працівників митної служби, а також забезпечення потужної системи кібербезпеки для захисту чутливих даних і інформаційних потоків. Лише поєднання всіх цих факторів дозволить досягти максимальної ефективності у впровадженні цифрових технологій у митні процеси країни.

3.2 Криміналізація контрабанди товарів як складник адаптації українського законодавства до стандартів ЄС

Контрабанда як суспільно небезпечне явище традиційно розглядається як одна з вагомих загроз економічним інтересам держави. Упродовж тривалого часу в правовій системі України вона кваліфікувалася як кримінальне правопорушення. Проте у 2011 році із прийняттям Закону України № 4025-VI були внесені зміни до Кримінального кодексу України, унаслідок яких відповідальність за переміщення товарів через митний кордон без належного декларування була перенесена до сфери адміністративного права. Таке рішення пояснювалося прагненням гуманізувати кримінальне законодавство, зменшити навантаження на правоохоронні та судові органи, а також створити більш сприятливі умови для розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Разом із тим практичне застосування цих змін виявило низку негативних наслідків. Відсутність кримінальної відповідальності за незаконне переміщення значних обсягів товарів через митний кордон сприяла поширенню тіньових економічних схем, зменшенню бюджетних надходжень та послабленню ефективності митного контролю. Адміністративні заходи впливу виявилися недостатніми для протидії організованим схемам контрабанди та системним порушенням митного законодавства.

Високий рівень контрабанди негативно впливає не лише на діяльність митних органів, а й на економічну безпеку держави загалом. Незаконне переміщення товарів через митний кордон призводить до недоотримання державним бюджетом значних сум митних платежів і податків, створює умови для розвитку тіньової економіки та порушує принципи добросовісної конкуренції. Суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність із дотриманням вимог законодавства, опиняються у менш вигідному становищі порівняно з учасниками незаконних схем, що негативно впливає на розвиток внутрішнього ринку.

Крім економічних втрат, контрабанда становить загрозу для національної безпеки держави. Незаконне переміщення окремих категорій товарів може сприяти фінансуванню організованої злочинності, корупційних практик та інших протиправних явищ. У зв'язку з цим ефективна протидія контрабанді розглядається не лише як складова митної політики, а й як важливий елемент забезпечення економічної та фінансової безпеки України.

З огляду на посилення потреби у боротьбі з масштабною контрабандою Верховна Рада України у грудні 2023 року ухвалила Закон № 3513-IX, яким було внесено зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України та відновлено кримінальну відповідальність за контрабанду товарів. У результаті до Кримінального кодексу було введено статтю 201-3, яка передбачає кримінальну відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України.

Відповідно до нових положень законодавства, контрабандою визнається переміщення товарів через митний кордон поза митним контролем або з приховуванням від нього у разі, якщо вартість таких товарів перевищує встановлений законодавством поріг. При цьому закон передбачає диференціацію кримінальної відповідальності залежно від масштабів правопорушення та обсягу завданої шкоди. Запровадження таких змін слід розглядати як складову ширшого процесу гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу та посилення спроможності держави протидіяти економічній злочинності.

Водночас реалізація нових законодавчих положень супроводжується певними труднощами. Зокрема, дискусійним залишається питання чіткого розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності. Хоча закон встановлює граничну вартість товарів для кваліфікації діяння як кримінального правопорушення, на практиці визначення реальної вартості товарів може викликати суперечки. Крім того, існують ризики зловживання повноваженнями з боку контролюючих органів, що може проявлятися у вибірковому

застосуванні норм законодавства, недосконалості методик оцінювання товарів або тиску на суб'єктів господарювання.

Особливого значення в умовах рекриміналізації контрабанди набуває формування сталої правозастосовної та судової практики. Оскільки відповідні зміни до кримінального законодавства є відносно новими, судові органи поступово напрацьовують підходи до кваліфікації таких правопорушень, визначення вартості предмета контрабанди та оцінки доказів у справах цієї категорії. Від послідовності судової практики значною мірою залежатиме ефективність реалізації нових законодавчих положень та досягнення їх превентивної мети.

Також важливою проблемою є формування сталої судової практики застосування нових положень кримінального законодавства. Судові органи мають виробити єдині підходи до тлумачення ключових понять, зокрема «приховування від митного контролю» або «значний розмір», що дозволить уникнути правової невизначеності та забезпечити однакове застосування норм закону[55].

Одним із основних аргументів на користь відновлення кримінальної відповідальності за контрабанду товарів є необхідність диференціації юридичної відповідальності залежно від рівня суспільної небезпечності правопорушення. У випадку відсутності кримінально-правових санкцій держава обмежується лише адміністративними заходами впливу, які не завжди мають належний превентивний ефект. Тому рекриміналізація контрабанди розглядається як важливий інструмент посилення боротьби з економічними правопорушеннями та підвищення ефективності функціонування правоохоронної системи [26, с. 28-29].

У правовій системі Європейського Союзу відповідальність за митні правопорушення має комплексний характер і регулюється переважно положеннями Митного кодексу Союзу (Регламент (ЄС) № 952/2013). У межах цієї системи застосовуються адміністративні санкції, які базуються на принципах пропорційності, рівності перед законом та гарантії захисту прав

осіб, притягнутих до відповідальності. До таких санкцій належать штрафи, конфіскація товарів, а також інші заходи впливу, що застосовуються в межах єдиного митного простору ЄС. Кримінальна відповідальність за найбільш серйозні порушення, зокрема контрабанду та митне шахрайство, належить до компетенції держав-членів і регулюється їх національним законодавством, однак координація дій здійснюється через відповідні інституції ЄС, зокрема Європейське бюро боротьби з шахрайством (OLAF).

Особливого значення в умовах рекриміналізації контрабанди набуває формування сталої правозастосовної та судової практики. Оскільки відповідні зміни до кримінального законодавства є відносно новими, судові органи поступово напрацьовують підходи до кваліфікації таких правопорушень, визначення вартості предмета контрабанди та оцінки доказів у справах цієї категорії. Від послідовності судової практики значною мірою залежатиме ефективність реалізації нових законодавчих положень та досягнення їх превентивної мети.

В Україні адміністративна відповідальність за порушення митного законодавства відіграє провідну роль у системі забезпечення митного контролю. Вона встановлюється нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення та Митного кодексу України і передбачає застосування штрафів, конфіскації товарів та інших санкцій за порушення митних правил. Адміністративні заходи мають як превентивний, так і репресивний характер і спрямовані на оперативне припинення правопорушень без застосування складних кримінально-процесуальних процедур. Спрощений порядок притягнення до адміністративної відповідальності дозволяє митним органам швидко реагувати на порушення та застосовувати санкції відповідно до тяжкості правопорушення.

Кримінальна відповідальність в Україні застосовується у випадках найбільш небезпечних порушень митного законодавства, таких як контрабанда у значних або особливо великих розмірах чи фальсифікація митних документів. Вона передбачена відповідними статтями Кримінального кодексу України і

може включати такі види покарання, як штрафи, арешт або позбавлення волі. При цьому процедура притягнення до кримінальної відповідальності відбувається з дотриманням норм кримінального процесуального законодавства, які гарантують право на захист, презумпцію невинуватості та можливість оскарження судових рішень.

Важливою особливістю правового регулювання в Європейському Союзі є значна увага до захисту прав осіб, притягнутих до відповідальності. Законодавство ЄС передбачає чітко визначені процедури розгляду справ, право на справедливий розгляд, можливість оскарження рішень митних органів і забезпечення прозорості процесу. Крім того, на рівні ЄС діють узгоджені механізми боротьби з тяжкими митними правопорушеннями. Зокрема, Директива 2017/1371 Європейського парламенту та Ради встановлює мінімальні стандарти криміналізації та покарання за правопорушення, що завдають шкоди фінансовим інтересам Європейського Союзу.

Порівняння систем відповідальності в Україні та Європейському Союзі свідчить про наявність як спільних рис, так і істотних відмінностей. В обох правових системах застосовується поділ відповідальності на адміністративну та кримінальну залежно від тяжкості правопорушення. Водночас у Європейському Союзі значно більше уваги приділяється забезпеченню процесуальних гарантій, прозорості процедур і запобіганню корупційним ризикам. У країнах ЄС також активно впроваджується автоматизація митних процедур і системи електронного адміністрування, що сприяє підвищенню ефективності контролю.

Правозастосування у сфері митного законодавства України стикається з рядом проблем, які ускладнюють ефективну реалізацію відповідальності за митні правопорушення. До них належать нечіткість окремих нормативно-правових положень, що допускають різні тлумачення, процедурні труднощі під час розгляду справ, кадрові проблеми та недостатній рівень професійної підготовки працівників митних органів. Окремою проблемою залишаються корупційні ризики, пов'язані з непрозорістю окремих процедур та недосконалістю систем внутрішнього контролю. Крім того, неоднорідність

судової практики та різне трактування однакових правових норм можуть призводити до правової невизначеності.

Для підвищення ефективності національної системи відповідальності за порушення митного законодавства необхідно враховувати досвід Європейського Союзу. Серед основних напрямів удосконалення можна виокремити гармонізацію нормативно-правової бази, підвищення рівня процедурного захисту прав учасників митних правовідносин, впровадження сучасних інформаційних технологій у митне адміністрування, посилення антикорупційних механізмів та підвищення професійної підготовки працівників митних органів. Реалізація цих заходів сприятиме формуванню більш ефективної, прозорої та справедливої системи юридичної відповідальності у митній сфері України [27, с. 120-123].

Узагальнюючи, слід зазначити, що адаптація українського законодавства до стандартів ЄС щодо криміналізації контрабанди товарів є важливим напрямом зміцнення митної безпеки та протидії економічній злочинності. Відновлення кримінальної відповідальності за контрабанду товарів відповідає потребі диференціації юридичної відповідальності залежно від ступеня суспільної небезпечності правопорушення. Водночас ефективність цих змін залежить від удосконалення правозастосування, забезпечення процесуальних гарантій, зменшення корупційних ризиків і подальшої гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження встановлено, що контрабанда є складним багатовимірним явищем, яке поєднує економічні, правові, організаційні та безпекові аспекти. Вона становить серйозну загрозу економічним інтересам держави, стабільності бюджетної системи, належному функціонуванню митних органів та національній безпеці загалом. Саме тому протидія контрабанді розглядається як важливий об'єкт публічного управління, щодо якого держава повинна застосовувати комплекс превентивних, контрольних і правоохоронних механізмів.

1. Дослідження поняття та сутності контрабанди дало змогу встановити, що вона виступає не лише правопорушенням у сфері митної справи, а й проявом тіньової економіки та транснаціональної злочинності. Як об'єкт публічного управління запобігання та протидія контрабанді потребує системного впливу з боку держави через діяльність уповноважених органів, механізми правового регулювання, інструменти митного контролю та міжнародну співпрацю. Її суспільна небезпечність полягає в тому, що вона посягає на економічну безпеку, митний порядок, фіскальні інтереси держави та законність у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

2. З'ясовано, що нормативно-правове забезпечення протидії контрабанді в Україні має комплексний характер і охоплює норми Конституції України, Митного кодексу України, Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також підзаконні акти, що регламентують діяльність митних органів і порядок здійснення митного контролю. Водночас встановлено, що наявна нормативна база потребує подальшого вдосконалення, зокрема в частині усунення колізій, конкретизації окремих понять і гармонізації національного законодавства із правом Європейського Союзу.

3. Аналіз зарубіжного досвіду державного управління у сфері боротьби з митними правопорушеннями засвідчив, що ефективна протидія контрабанді

базується на поєднанні належного правового регулювання, високого рівня технічного оснащення, автоматизації митних процедур, професійної підготовки кадрів та активної міжвідомчої і міжнародної взаємодії. Досвід Румунії, США, ФРН, Сінгапуру та Швеції є корисним для України з огляду на можливість використання таких інструментів, як система «єдиного вікна», електронне декларування, ризик-орієнтований підхід і розвинуті механізми обміну інформацією.

4. Окреслено систему суб'єктів публічного управління у сфері протидії контрабанді, до якої належать Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Державна митна служба України, Служба безпеки України, НБУ, НАЗК, БЕБ, правоохоронні органи, антикорупційні інституції та інші суб'єкти, наділені контрольними й координаційними повноваженнями. З'ясовано, що ефективність протидії контрабанді безпосередньо залежить від чіткого розмежування їх компетенції, належної координації дій та безперервного обміну інформацією між ними.

5. Оцінка взаємодії державних органів з міжнародними інституціями у сфері митної безпеки показала, що така співпраця є необхідною умовою ефективної протидії транснаціональній контрабанді. Участь України у міжнародних конвенціях, співпраця з Всесвітньою митною організацією, інституціями Європейського Союзу, міжнародними програмами технічної допомоги та механізмами обміну митною інформацією сприяють наближенню національної митної системи до міжнародних стандартів, підвищують прозорість митних процедур і посилюють інституційну спроможність держави.

6. Окрему увагу в роботі приділено цифровізації митної сфери та впровадженню інноваційних технологій митного контролю. Встановлено, що розвиток електронної митниці, автоматизованих систем аналізу ризиків, електронного документообігу, вебпорталу «Єдине вікно», електронної транзитної системи та інших цифрових рішень є важливим чинником підвищення ефективності митного адміністрування. Водночас виявлено, що цифрова трансформація потребує вдосконалення технічної інфраструктури,

підвищення цифрової грамотності персоналу, зміцнення кібербезпеки та оновлення законодавчої основи.

7. Дослідження адаптації українського законодавства до стандартів ЄС щодо криміналізації контрабанди товарів дало змогу дійти висновку, що відновлення кримінальної відповідальності за товарну контрабанду є закономірним кроком у напрямі посилення боротьби з економічною злочинністю. Водночас виявлено, що ефективність рекриміналізації залежить від чіткого розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності, належного методичного забезпечення оцінки предметів правопорушення, формування сталої судової практики та дотримання процесуальних гарантій прав учасників відповідних проваджень.

Проведене дослідження підтвердило, що протидія контрабанді в Україні має здійснюватися на засадах комплексності, системності та послідовної інтеграції національних механізмів у європейський і міжнародний правовий простір. Ефективність державної політики у цій сфері залежить від узгодженої дії нормативно-правових, організаційних, цифрових та інституційних інструментів. Саме тому подальше вдосконалення механізмів публічного управління протидії контрабанді є необхідною умовою зміцнення митної безпеки, захисту економічних інтересів держави та успішної євроінтеграції України.

8. Подальше вдосконалення механізмів публічного управління протидією контрабанді в Україні має здійснюватися шляхом комплексного поєднання цифрових, організаційно-правових та кримінально-правових інструментів. Насамперед перспективним напрямом є подальша цифровізація митного адміністрування. Доцільним є розширення використання автоматизованих систем управління ризиками, розвиток електронного обміну інформацією між державними органами та впровадження сучасних аналітичних інструментів для обробки великих масивів даних. Це дозволить підвищити ефективність виявлення ризикових операцій, скоротити час митного оформлення та мінімізувати вплив людського фактору.

Окрему увагу слід приділити впровадженню технологій штучного інтелекту в діяльність митних органів. Використання таких інструментів сприятиме автоматичному аналізу митних декларацій, прогнозуванню ризиків та виявленню потенційних схем незаконного переміщення товарів. Водночас важливим завданням залишається формування належної нормативно-правової бази, яка б регламентувала використання технологій штучного інтелекту та забезпечувала прозорість прийняття автоматизованих рішень.

9. Важливим напрямом удосконалення є також підвищення рівня відкритості та прозорості діяльності митних органів. Цьому може сприяти розвиток механізмів громадського контролю, розширення доступу до публічної інформації про результати діяльності митних органів та залучення громадськості до моніторингу окремих напрямів митної політики.

У сфері криміналізації контрабанди подальші зміни повинні бути спрямовані на гармонізацію національного законодавства зі стандартами Європейського Союзу, удосконалення механізмів розслідування контрабандних злочинів та підвищення ефективності взаємодії між митними й правоохоронними органами. Важливим залишається забезпечення належного балансу між посиленням відповідальності за контрабанду та дотриманням процесуальних гарантій учасників правовідносин.

Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню ефективності митного контролю, зміцненню економічної безпеки держави та подальшій інтеграції України до європейського митного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Макогін Н. О. Проблеми визначення об'єкта і предмета контрабанди: кримінально-правовий аспект. *Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні і світі*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих учених (м. Суми, 17 травня 2019 р.). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. С. 158–160.
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Мирошниченко Н. А. Об'єкт та предмет кримінально-караної контрабанди. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2017 р.). У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса: Видав. дім «Гельветика», 2017. С. 211–213.
4. Гуцуляк М. Я. Деякі питання щодо визначення об'єкта та предметів контрабанди за ст. 201 Кримінального кодексу України. *Митна справа*. 2013. № 6. С. 66–72.
5. Андрусів Г. В., Бантишев О. Ф. Відповідальність за злочини проти держави: навч. посіб. для студ. юрид. фак. Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : ред.-видав. центр «Київ. ун-т», 1997. 165 с.
6. Паламарчук Г. В. Контрабанда – транснаціональний чи трансграничний злочин: визначення понять. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 21. С. 87-93.
7. Митний кодекс України: Закон України від 13 берез. 2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.
8. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

9. Дерев'ягін О.О., Ткачова В.В. Нормативно-правове забезпечення оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції контрабанді вогнепальної зброї та боєприпасів в умовах воєнного стану. *Methodological aspects of education: achievements and prospects: The 31st International scientific and practical conference* (August 06–09, 2024). Rotterdam, Netherlands. International Science Group. 2024. С. 92–98. URL: <https://isg-konf.com/>
10. Про право на цивільну вогнепальну зброю: проєкт Закону України від 23 лют. 2022 р. № 5708. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72360 (дата звернення 10.03.2026).
11. Полянська Є. Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері в Україні: дис. ... докт. філос.: 081. Суми, 2025. 286 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/>
12. Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю : Наказ М-ва фінансів України від 31.07.2015 № 684 : станом на 13 лип. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1021-15#Text> (дата звернення: 11.03.2026).
13. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон Української РСР від 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
14. Про державний кордон України: Закон України від 04 листоп. 1991 р. № 1777-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2. Ст. 5.
15. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03 квіт. 2003 р. № 661-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208.
16. Про Державну митну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 06 берез. 2019 р. № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-п#Text> (дата звернення 09.03.2026).

17. Демчук М. В. Митні правопорушення: запобігання та протидія в контексті зарубіжного досвіду. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2019. № 30 (69). С. 160–165.
18. Ментух Н. Ф. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання протидії митній злочинності. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 1. С. 487–493. . <https://app-journal.in.ua/>
19. Комаров О. В. Світова та європейська практика з реалізації механізмів управління кордонами та адміністрування ризиків у митній галузі в контексті гарантування державної безпеки. *Вісник АСМУ. Серія «Державне управління»*. 2013. № 2 (9). С. 170–178.
20. Основи публічного управління та адміністрування: навч. посіб. / П. Покатаєв, М. Латинін, С. Степаненко та ін. Харків: ТОВ «Оберіг», 2024. 240 с.
21. Новак Н.П, Сердюк Є.В. Суб'єкти публічного адміністрування, які здійснюють запобігання тінізації економіки в Україні. *Право і суспільство*. 2025. № 2. С. 489–496. <https://www.pravoisuspilstvo.org.ua/>
22. Яромій І. В. Інституційна спроможність митних органів. *Правова позиція*. 2023. № 3 (40). С. 212–217.
23. Мазепа С. О. Спільні інформаційно-правові ініціативи України та ЄС: від гармонізації законодавства до практичної взаємодії. *Правова позиція*. 2025. № 3 (48). С. 20–26. <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2025-3.4>
24. Борса В., Теребейчик Ю. Цифровізація митниці як чинник розвитку міжнародної торгівлі. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2024. № 2 (14). С. 355–367. <https://doi.org/10.32750/2024-0232>
25. Руденко В. В. Впровадження цифрових технологій у митне адміністрування в Україні: виклики та перспективи. *Цифрова економіка: зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (5–6 черв. 2025 р., м. Київ)*. Київ : КНЕУ, 2025. С. 391–395. <https://elibrary.kubg.edu.ua/>
26. Омельчук О. М. Криміналізація товарної контрабанди в Україні: правовий аналіз змін до кримінального законодавства та перспективи їх

реалізації. *Державна митна політика України: відповідь на глобальні виклики та перспективи міжнародного співробітництва*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 10 черв. 2025 р.). Хмельницький: [https://univer.km.ua/Хмельницький ун-т упр-ня та права ім. Л. Юзькова, 2025. С. 28–31](https://univer.km.ua/Хмельницький_ун-т_упр-ня_та_права_ім._Л._Юзькова,_2025._С._28-31).

27. Гуцул І. А. Порівняльно-правовий аналіз відповідальності за порушення митного законодавства України та Європейського Союзу. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2025. № 45. С. 117–125. URL: <https://nzlubp.org.ua/>

28. Карелін В. О. Запобігання контрабанді наркотичних засобів. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 2. С. 226–230. URL: <https://pgp-journal.kiev.ua/>

29. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України від 21 верес. 1999 р. № 1068-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text> (дата звернення 12.03.2026).

30. Угода про вивезення та ввезення культурних цінностей: Угода СНД; Ратифікація від 11.01.2006 № 997_354. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_354#Text

31. Про затвердження Інструкції про поведження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19.08.2019 № 691. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1081-19#Text>

32. Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії: Закон України від 11 січ. 2000 р. № 1370-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1370-14/ed20200124#n27>

33. Про затвердження Інструкції про застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони

України: наказ Адміністрації державної прикордонної служби України від 21.10.2003 № 200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-03#Text>

34. Проць І. М., Ямкова Т. І. Контрабанда диких тварин в Україні: проблемні аспекти. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах*: зб. тез Міжнар. наук.-практ.конф. (06–08 листоп. 2020 р.) / упор. О. В. Авраменко та ін. Львів: ДУВС, 2020. С. 300–304.

35. Басай В. Д. Організована злочинність і контрабанда. *Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою*. 1999. Т. 18. С. 315–318.

36. Кормич Л. Соціальні наслідки контрабанди «живого товару» (міжнародно-правові аспекти). *Боротьба з контрабандою: проблеми та шляхи їх вирішення* : міжвід. наук. зб. Київ, 1998. Т. 10. С. 324-325.

37. Кузьменко О. В. Поняття контрабанди людьми та її місце в структурі нелегальної міграції. *Боротьба з контрабандою: проблеми та шляхи їх вирішення*. 1998. Т. 10. С. 318–324.

38. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: монографія. Київ: Юрид. практика, 2003. 924 с.

39. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 09 черв. 1977 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_926

40. Kiyanchuk I. Influence of customs payments on the economic security of the country, problems and ways of overcoming. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2017. Vol. 3, No. 3. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2017-3-3-32-37>

41. Панов І. О. Роль митного законодавства та практика його реалізації в охороні тваринного світу України. *Закон і безпека*. 2021. 81(2). С. 27–32. <https://doi.org/10.32631/pb.2021.2.03>.

42. Мельник О. Г., Тодошук А. В., Адамів М. Є. Досвід Франції у створенні та функціонуванні митної системи: проєкція на Україну в умовах євроінтеграції. *Бізнес Інформ*. 2018. № 7. С. 38–43. URL:

http://www.businessinform.net/export_pdf/business-inform-2018-7_0-pages-38_43.pdf

43. Лісніченко М., Плинокос Д., Галан О. Митна справа в Україні у міжнародному вимірі. Наукові інновації та передові технології. 2023. № 7 (21). С. 263–277. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7\(21\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7(21))

44. Юринець О. В. Пріоритетні проблеми роботи митних органів України в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. 3(1). С. 96–103. URL: <https://ena.lpnu.ua/>

45. Хома В. О., Жданова В. П. Міжнародний досвід управлінської моделі системи запобігання та протидії незаконному переміщенню товарів через митний кордон. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2022. № 3 (34). С. 78–83. URL: <https://customs-admin.umsf.in.ua/>

46. Петрова І. Митна служба Німеччини в інтегрованій системі митних служб Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 121–126.

47. Державна митна служба України. Структура. Офіційний вебпортал Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/structure>

48. Про затвердження Положення про Департамент боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями: наказ Державної митної служби України від 07.04.2011 № 289. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0289342-11#Text>

49. Положення про Державну митну службу України: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 06 берез. 2019 р. № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-п#Text>

50. Хараберюш О. І. Протидія контрабанді в Україні: оперативно-розшуковий аспект: монографія. К.: ВД «Дакор», 2015. 416 с.

51. Дорофєєва Л. М. Взаємодія митних та правоохоронних органів у питаннях протидії контрабанді. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Серія *Право*. 2024. Вип. 85, ч. 2. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/11/50-1.pdf>

52. Квеляшвілі І. Гармонізація національної митної політики з міжнародними нормами і стандартами в митній сфері. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 1(28). С. 74–80.

53. Щодо міжнародних договорів з питань співробітництва у митній сфері. Лист Департаменту міжнародної діяльності від 27.10.2009 р. № 22/1-1010. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/МК091220>

54. Ченцов В. В. Особливості державного управління митними органами в Європейському Союзі: структурно-функціональний аналіз. *Теорія та практика державного управління*. 2009. Вип. 2 (25). С. 1–8.

55. Міщенко І. В., Гармаш А. І. Митний контроль в Україні: сутнісні характеристики та термінологічний дискурс. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. № 88. С. 85–91. <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i88.3063>

56. Приймаченко Д. В. Компетенція митних органів у сфері реалізації митної політики: сучасний стан. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. № 1. С. 126–130.

ДОДАТОК А

EU experience for customs security and anti-corruption in Ukraine
(EUFOCUSACU)

101127879 — EUFOCUSACU — ERASMUS – JMO-2023-HEI-TCH-RSCH)
Jean Monnet Actions: Module (2023-2026)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

III Міжнародна науково-практична конференція
«СВІТОВИЙ ДОСВІД ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: МИТНА БЕЗПЕКА
ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ» в межах реалізації міжнародного проєкту
«Досвід ЄС щодо митної безпеки та протидії корупції в Україні»

15 травня 2026 року

Дніпро

Веремйова Орина Ігорівна, студентка 4 курсу кафедри публічного управління та адміністрування, Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна.

Ковальов В.Г., к. держ. упр., доц., доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування, Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна.

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО СТАНДАРТІВ ЄС ЩОДО КРИМІНАЛІЗАЦІЇ КОНТРАБАНДИ ТОВАРІВ: ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Контрабанда становить одну з найбільш відчутних загроз економічним інтересам держави, фінансовій стабільності та належному функціонуванню системи митної безпеки. Еволюція підходів до криміналізації цього явища в Україні відображає ширший процес пошуку балансу між завданнями правоохоронної діяльності, принципами гуманізації кримінального законодавства та зобов'язаннями держави у сфері європейської інтеграції.

Особливої актуальності ця проблематика набула після відновлення у 2023 р. кримінальної відповідальності за контрабанду товарів, що стало важливим етапом перегляду національної моделі юридичної відповідальності у митній сфері [3–5]. Правова еволюція відповідальності за контрабанду в Україні характеризується послідовною зміною підходів до оцінки суспільної небезпечності відповідних діянь. Упродовж тривалого часу незаконне переміщення товарів через митний кордон кваліфікувалося як кримінальне правопорушення. Водночас у 2011 р. із прийняттям Закону України № 4025-VI відповідальність за такі діяння було перенесено переважно у площину адміністративного права. Такий підхід обґрунтовувався прагненням гуманізувати кримінальне законодавство, зменшити навантаження на правоохоронні та судові органи, а також створити більш сприятливі умови для

розвитку зовнішньоекономічної діяльності [3; 7]. Однак подальша правозастосовна практика виявила низку негативних наслідків декриміналізації.

Послаблення кримінально-правового інструментарію не забезпечило належного стримувального ефекту щодо організованих схем незаконного переміщення товарів, що, своєю чергою, сприяло поширенню тіньових економічних практик, втратам бюджетних надходжень і зниженню ефективності митного контролю.

За таких умов рекриміналізація контрабанди постала як засіб диференціації юридичної відповідальності відповідно до ступеня суспільної небезпечності правопорушення та як складова гармонізації національного законодавства з підходами Європейського Союзу [4; 6]. Відповідно до Закону України № 3513-IX [4], ухваленого у грудні 2023 р., до кримінально-правового регулювання було повернуто відповідальність за контрабанду товарів, зокрема через запровадження статті 201-3 Кримінального кодексу України [5]. Нові положення передбачають вартісний критерій криміналізації діяння та диференціацію відповідальності залежно від масштабу порушення і завданої шкоди. Такий підхід відповідає загальній логіці сучасної кримінальної політики, у межах якої кримінально-правові засоби застосовуються до найбільш небезпечних форм порушень митних правил, тоді як менш тяжкі випадки залишаються у сфері адміністративно-деліктного реагування. Правова система Європейського Союзу формує багаторівневий механізм відповідальності за митні правопорушення. Його базовим елементом є Митний кодекс Союзу, затверджений Регламентом (ЄС) № 952/2013 [1], який встановлює загальні правила митного адміністрування, засновані на принципах правової визначеності, пропорційності та процедурних гарантій. Водночас мінімальні стандарти криміналізації діянь, що завдають шкоди фінансовим інтересам Союзу, закріплено у Директиві (ЄС) 2017/1371 [2]. Хоча кримінальна відповідальність за контрабанду та митне шахрайство формально належить до компетенції держав-членів, у праві ЄС суттєво більшу увагу приділено координації, прозорості процедур, праву на оскарження та запобіганню

корупційним ризикам. Порівняльний аналіз української та європейської моделей свідчить про наявність спільної логіки побудови відповідальності: в обох випадках застосовується поділ на адміністративну та кримінальну відповідальність залежно від тяжкості правопорушення. Проте відмінності залишаються істотними. У національній практиці дискусійними є питання розмежування адміністративного і кримінального делікту, визначення реальної вартості товарів як кваліфікаційного критерію, а також тлумачення окремих оціночних понять, зокрема «приховування від митного контролю» та «значний розмір». Це породжує правову невизначеність і нерівномірність правозастосування. Додатковими системними проблемами залишаються нечіткість окремих нормативних положень, процедурні труднощі під час розгляду справ, недостатній рівень професійної підготовки персоналу митних органів, а також корупційні ризики, пов'язані з непрозорістю окремих процедур та недосконалістю внутрішнього контролю. Сукупний вплив цих чинників знижує не лише ефективність, а й легітимність системи відповідальності за митні правопорушення. За таких умов подальша адаптація законодавства України до стандартів ЄС має здійснюватися комплексно. Пріоритетного значення набувають гармонізація нормативно-правової бази з актами ЄС, підвищення рівня процесуального захисту учасників митних правовідносин, посилення антикорупційних механізмів і внутрішнього контролю, розвиток інформаційно-аналітичних систем митного адміністрування, а також формування послідовної судової практики застосування статті 201-3 Кримінального кодексу України.

Отже, рекриміналізацію контрабанди товарів доцільно розглядати не як ізольований законодавчий крок, а як елемент ширшої трансформації митної політики України в умовах євроінтеграції. Її ефективність залежатиме від здатності держави поєднати кримінально-правові, адміністративні та процедурні механізми у межах цілісної, прозорої та правовизначеної системи протидії митним правопорушенням на підставі системи управління ризиками.

Список використаних джерел

1. Регламент (ЄС) № 952/2013 Європейського парламенту та Ради від 09.10.2013 про встановлення Митного кодексу Союзу // Official Journal of the European Union. 2013. L 269. P. 1–101.

2. Директива (ЄС) 2017/1371 Європейського парламенту та Ради від 05.07.2017 про боротьбу з шахрайством, що завдає шкоди фінансовим інтересам Союзу, засобами кримінального права // Official Journal of the European Union. 2017. L 198. P. 29–41.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності : Закон України від 15.11.2011 № 4025-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>

4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо відповідальності за контрабанду товарів : Закон України від 14.12.2023 № 3513-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3513-20>

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

6. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>